

კონსტანტინე კორკელია (რედ.)

**ადამიანის უფლებათა დაცვა,
კანდეშია და სამართლის უზენაესობა**

სტატიათა კრებული

ევროკავშირი
საქართველოსთვის
The European Union for Georgia

ევროპის საბჭო

კონსტანტინე კორკელია (რედ.)

**ადამიანის უფლებათა დაცვა,
პანდემია და სამართლის
უზენაესობა**

სტატიათა კრებული

თბილისი
2021

Konstantin Korkelia (ed.)
Protection of Human Rights, Pandemic and Rule of Law
Tbilisi, 2021

This publication was prepared with the support from the United Nations High Commissioner for Human Rights (OHCHR) in the South Caucasus. Contents of this document is the sole responsibility of the author(s) and it does not necessarily reflect the views of the OHCHR .

წინამდებარე დოკუმენტი მომზადდა სამხრეთ კავკასიაში გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის ოფისის (OHCHR) ფინანსური მხარდაჭერით. ტექსტის შინაარსზე პასუხისმგებელია ავტორი(ები) და ის შესაძლოა არ გამოხატავდეს სამხრეთ კავკასიაში გაეროს ადამიანის უფლებათა უმაღლესი კომისრის ოფისის (OHCHR) შეხედულებებს.

The layout creation and printing of this document has been financed by the project “Supporting the criminal justice reforms – tackling criminal aspects of the judicial reform”, co-funded by the European Union and the Council of Europe in their Partnership for Good Governance II. The views expressed herein can in no way be taken to reflect the official opinion of either party.

წინამდებარე დოკუმენტის დიზაინი და ბეჭდვა დაფინანსდა პროექტის – „სისხლის სამართლის მართლმსაჯულების რეფორმების მხარდაჭერა – სასამართლო რეფორმის სისხლისსამართლებრივი ასპექტები“ – ფარგლებში, რომელიც თანადაფინანსებულია ევროკავშირისა და ევროპის საბჭოს მიერ და ხორციელდება პარტნიორობა კარგი მმართველობისთვის მეორე ფაზის ფარგლებში. მასში გამოთქმული მოსაზრებები არ ასახავს არცერთი მხარის ოფიციალურ პოზიციას.

დიზაინი: გიორგი ქინქლაძე
ფოტო: Shutterstock

სარჩევნი

კონსტანტინე კორკელია

წინასიტყვაობა.....5

ლევან ალაფიშვილი

ხელისუფლების დანაწილების პრინციპის მნიშვნელობა საგანგებო მდგომარეობის დროს სამართლიანი სასამართლოს უფლების უზრუნველყოფისთვის.....7

ირაკლი პაპავა

ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და ევროპის კავშირის ძირითადი უფლებების ქართვის ახსნა-განმარტება და გამოყენება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსა და ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს მიერ: შედარებითი ანალიზი.....35

თამარ ავალიანი

გამოხატვის თავისუფლების შეზღუდვა სასამართლოს ავტორიტეტისა და მიუკერძოებლობის დასაცავად: ქართული მოდელის შესაბამისობა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს სტანდარტებთან.....61

რევაზ ხოფერია

განათლების უფლების შეზღუდვის კონსტიტუციურობის საკითხი COVID-19-ის პანდემიის პირობებში.....81

ვახტანგ ნოლაიდელი, ნანა შამათავა

მიმოსვლის თავისუფლების შეზღუდვა პანდემიის პირობებში: ლეგიტიმური ღონისძიება თუ უფლებამოსილების ხელოვნური ინსტრუმენტალიზაციის მცდელობა.....99

გაგა თუთარაშვილი

პანდემიის დროს საქართველოში დაწესებული შეზღუდვების კონსტიტუციურობა 119

გიორგი ჯანჯალაშვილი, ივიკო ხავთასი

კონსტიტუციური კონტროლი და ცალკეული საპროცესო უფლებრივი სტანდარტების ჩამოყალიბება 129

გია მარკოიძე

თვითინკრინინაციისგან დაცვის პრივილეგია ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსა და აშშ-ის უზენაესი სასამართლოს პრაქტიკაში..... 155

მარიამ ბალავაძე, დავით ხურციძე

გამოძიების ეტაპზე დისკრინინაციის ნიშნით შეუწყნარებლობის მოტივის გამოკვეთის ვალდებულება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის მიხედვით 185

მარიამ ჯიქია

განათლების უფლების დაცვა ეკონომიკური, სოციალური და კულტურული უფლებების საერთაშორისო პაქტის მიხედვით..... 195

ავტორთა შესახებ..... 205

**ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და
ევროპის კავშირის ძირითადი უფლებების ქარტიის ახსნა-
განმარტება და გამოყენება ადამიანის უფლებათა ევროპული
სასამართლოსა და ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების
სასამართლოს მიერ: შედარებითი ანალიზი**

ირაკლი პაპავა

1. შესავალი

ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებების პატივისცემის პრინციპი საერთაშორისო სამართლის ერთ-ერთი საყოველთაოდ აღიარებული პრინციპია. მრავალი ათწლეულის განმავლობაში ევროპის საბჭოს ფარგლებში ადამიანის უფლებათა დაცვის ეფექტიანი სისტემა ჩამოყალიბდა. ამ სისტემის მთავარი ორგანო ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოა (შემდგომში – „ევროპული სასამართლო“, „სტრასბურგის სასამართლო“, „ECtHR“), რომლის საქმიანობაც ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის (შემდგომში – „კონვენცია“, „ევროპული კონვენცია“, „ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია“) და მისი ოქმების საფუძველზე ხორციელდება.

2000 წელს ევროპის კავშირის (შემდგომში ასევე – „ეკ“, „ევროკავშირი“, „კავშირი“) ძირითადი უფლებების ქარტიის (შემდგომში – „ქარტია“) მიღების მომენტიდან შეიძლება საუბარი ევროკავშირის სამართალში ადამიანის უფლებათა და ფუნდამენტურ თავისუფლებათა დაცვის საკუთარი მექანიზმის განვითარების შესახებაც. ამ დოკუმენტის მთავარი სპეციფიკა ისაა, რომ იგი მიზნად ისახავს პიროვნების დაცვას არა (ან არა მარტო) სახელმწიფოსა და მისი ორგანოებისგან, არამედ ასევე სუპრანაციონალური ორგანიზაციისა და მისი ინსტიტუტებისგან; ანუ, ძირითადი უფლებების წინანდელი (როგორც ეროვნული, ისე საერთაშორისო) ქარტიებისგან განსხვავებით, რომელთა მიღებაც, როგორც წესი, სახელმწიფო ხელისუფლების თვითნებობისაგან ადამიანის დაცვის მიზნით ხდებოდა, ეკ-ის ქარტია მიმართულია იმავე უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვაზე, ოღონდ სხვა პოტენციური დამრღვევისგან – თვით ევროპის კავშირის ზენაციონალური ორგანოებისგან.¹

როგორც მოსალოდნელი იყო, ძირითადი უფლებების ქარტიის დებულებები ბევრ რამეში იმეორებს ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციით განმტკიცებულ დებულებებს ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების შესახებ. უპირველეს ყოვლისა, ეს სამოქალაქო, სოციალურ-ეკონომიკურ და პოლიტიკურ უფლებებს ეხება. ქარტიის „განმარტებების“ თანახმად, მისი 12 მუხლი იმეორებს

¹ იხ. ი. პაპავა, ევროპის კავშირის ფუნქციონირების სამართლებრივი საფუძვლები: საბაზისო აქტები და კომენტარები, თბ., 2017, 65-66.

ევროპული კონვენციის შესაბამის მუხლებს, ხოლო 7 მუხლი კი, მართალია, შეესაბამება კონვენციის მუხლებს, მაგრამ, ამ უკანასკნელთან შედარებით, მათ გამოყენების უფრო ფართო სფერო აქვთ.²

საგულისხმოა, რომ ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტიის 52(3)-ე მუხლის თანახმად, ქარტიის იმ უფლებების მნიშვნელობა და ფარგლები, რომლებიც ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციით გარანტირებულ უფლებებს შეესაბამება, ანალოგიურია იმისა, რაც მათ აღნიშნული კონვენციით აქვთ მინიჭებული. ამასთან, ეს დებულება არ ქმნის დაბრკოლებას საიმისოდ, რომ კავშირის სამართლით ამ უფლებათა უფრო ფართო დაცვა იქნეს უზრუნველყოფილი.³

და მართლაც, ქარტია, მიუხედავად იმისა, რომ ადამიანის ფუნდამენტურ უფლებებთან მიმართებით ევროპული კონვენციის უმეტეს დებულებებს იმეორებს, პარალელურ რეჟიმში, მნიშვნელოვნად აფართოებს მათი გამოყენების სფეროს ეკ-ის სამართლის ფარგლებში, აგრეთვე მათ ახალ დებულებათა მთელი რიგით ავსებს.

თავიდანვე უნდა აღინიშნოს, რომ ამ ორი ევროპული დოკუმენტის თანაფარდობის განხილვა შეუძლებელია ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოსა (2009 წლის 1 დეკემბრამდე - ევროპის გაერთიანებების სასამართლო, შემდეგში - ასევე „ლუქსემბურგის სასამართლო“) და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ მათი ახსნა-განმარტებისა და გამოყენების განყენებულად.

აღნიშნულის გათვალისწინებით, წინამდებარე სტატია მიზნად ისახავს სტრასბურგისა და ლუქსემბურგის სასამართლოთა პოზიციების, ასევე ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და ეკ-ის ძირითადი უფლებების ქარტიის თანაფარდობის საკითხთა განხილვას, ევროპის საბჭოსა და ევროკავშირის სასამართლო ორგანოების მიერ მათი ინტერპრეტაციისა და გამოყენების კონტექსტში. ეს საკითხები განსაკუთრებულ აქტუალურობას იძენს კონვენციასთან ევროპის კავშირის შეერთების ვალდებულებისა და ლისაბონის 2007 წლის

2 იხ. ი. პაპავა, *ევროპის კავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია, როგორც ადამიანის უფლებათა დაცვის ინსტრუმენტი*, სამართალი და მსოფლიო, 13, 2019, 86; ასევე Explanations Relating to the Charter of Fundamental Rights. Official Journal of the European Union, C 303. 14.12.2007, 17-35. აღსანიშნავია, რომ „განმარტებები ძირითადი უფლებების ქარტიასთან დაკავშირებით“, ისევე, როგორც თავად ქარტია, 2000 წელს იქნა მომზადებული სპეციალური დამფუძნებელი კრების (კონვენციის) ფარგლებში. მოგვიანებით „განმარტებების“ რედაქცია განახლებულ იქნა და, ლისაბონის 2007 წლის ხელშეკრულების მიდგომის თანახმად, მას ოფიციალური ინტერპრეტაციის დოკუმენტის სტატუსი მიენიჭა: შესაბამისად, სწორედ მის მიხედვით უნდა წარიმართოს ქარტიის ახსნა-განმარტების პროცესი და იგი გათვალისწინებულ უნდა იქნეს კავშირისა და წევრი ქვეყნების სასამართლოების მიერ. ეს პრინციპი განმტკიცებულია როგორც ქარტიით (იხ. პრეამბულა, ასევე მუხ. 52, პუნ. 7), ისე ეკ-ის დამფუძნებელი დოკუმენტებით (იხ. ხელშეკრულება ევროპის კავშირის შესახებ, მუხ. 6, პუნ. 1, ბოლო აბზაცი).

3 იხ. Charter of Fundamental Rights of the European Union. Official Journal of the European Union, C 326, 26.10.2012, 391-407. ეკ-ის ძირითადი უფლებების ქარტიის სრული ტექსტის არაოფიციალური ქართულენოვანი თარგმანის სანახავად იხ. ი. პაპავა, *ევროპის კავშირის ფუნქციონირების სამართლებრივი საფუძვლები: საბაზისო აქტები და კომენტარები*, თბ., 2017, 280-287.

ხელშეკრულების⁴ საფუძველზე, ძირითადი უფლებების ქარტიისთვის კავშირის დამფუძნებელი დოკუმენტების ანალოგიური იურიდიული ძალის მინიჭების ფონზე. შესაბამისად, იმისათვის, რათა დადგინდეს ორივე ევროპული სასამართლოს პოზიციათა თანაფარდობისა და ურთიერთქმედების ხასიათი და ძირითადი ტენდენციები, – როგორც ლისაბონის ხელშეკრულებამდე, ისე მისი შემდგომი პერიოდისთვის, – სტატიაში შესწავლილი და გაანალიზებულია ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლოს ის გადაწყვეტილებები, რომელთა მიღებისას იგი კონვენციის დებულებებსა და სტრასბურგის სასამართლოს პრაქტიკას მიმართავს, ასევე ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს ის გადაწყვეტილებები, რომლებიც ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტიის დებულებებზე პირდაპირ მითითებებს შეიცავს.

2. ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის ახსნა-განმარტება და გამოყენება ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსა და ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს მიერ

ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის 32-ე მუხლი ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოს ანიჭებს კონვენციის ახსნა-განმარტებისა და გამოყენების კომპეტენციას. კერძოდ, მისი პირველი პუნქტი ადგენს, რომ „სასამართლოს იურისდიქცია ვრცელდება კონვენციისა და მისი ოქმების განმარტებასა და გამოყენებასთან დაკავშირებულ ყველა საკითხზე, რომელიც მას გადაეცემა 33-ე, 34-ე, 46-ე და 47-ე მუხლების შესაბამისად“⁵, ანუ ევროპულ სასამართლოში ინდივიდუალური საჩივრების მიღების, ე.წ. „სახელმწიფოთაშორისი საქმეების“ განხილვის, საქმეში მესამე მხარის მონაწილეობის ან საკონსულტაციო დასკვნების გაცემის შემთხვევებში.

ადამიანის უფლებათა სხვა საერთაშორისო ხელშეკრულებებთან შედარებით, ევროპული სახელმწიფოები კონვენციას განსაკუთრებულ მნიშვნელობას ანიჭებენ.⁶ მას შემდეგ, რაც ქვეყანა ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას შეუერთდება და მისთვის ძალაში შევა, იგი ამ კონკრეტული სახელმწიფოსთვის ადამიანის უფლებების შინაარსისა და ფარგლების განმსაზღვრელი ერთგვარი „პარალელური კონსტიტუცია“ ხდება.⁷ ამავე კონტექსტში საგულისხმოა ასევე, რომ სტრასბურგის სასამართლო კონვენციას „ევროპული საჯარო წესრიგის

4 სრული სახელწოდებაა: „ლისაბონის ხელშეკრულება ევროპის კავშირის შესახებ ხელშეკრულებისა და ევროპის გაერთიანების დაფუძნების შესახებ ხელშეკრულების შეცვლის თაობაზე“, მოკლე კი – „ლისაბონის ხელშეკრულება“. არაოფიციალურად (სამეცნიერო ლიტერატურასა და მასმედიის საშუალებებში) მას ხშირად უწოდებენ „ხელშეკრულებას რეფორმის შესახებ“; ხელმოწერილი იქნა 2007 წლის 13 დეკემბერს, ძალაშია 2009 წლის 1 დეკემბრიდან. მის საფუძველზე ეკ-ის სამართლებრივი საწყისების ძირეული რეფორმა განხორციელდა. მისი ოფიციალური სრული ტექსტის სანახავად იხ. Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community. Official Journal of the European Union, C 306, 17 December 2007. <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=EN>> [29/05/2021].

5 იხ. ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენცია. რომი, 1950 წლის 4 ნოემბერი. <https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_KAT.pdf>[29/05/2021].

6 იხ. კ. კორკელია, ევროპული სტანდარტების ინტეგრაციისაკენ: ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია და საქართველოს გამოცდილება, თბ., 2007, 7.

7 იხ. R. Uerpman, *Völkerrechtliche Nebenverfassungen*, in: Armin von Bogdandy (Hrsg.), *Europäisches Verfassungsrecht*, Berlin, 2003, 339.

კონსტიტუციურ აქტად“ აღიარებს.⁸

ის, რომ კონვენცია, მართლაც, გამორჩეული და უპრეცედენტოა, ამას რამდენიმე საკვანძო გარემოება განაპირობებს:

(1) მან ერთ-ერთმა პირველმა მოახდინა ადამიანის უფლებებზე ზოგადი იდეალების ტრანსფორმირება კონკრეტულ სამართლებრივ სისტემაში;

(2) კონვენცია ხელშემკვრელ ქვეყნებს აკისრებს იურიდიულ ვალდებულებას, თავიანთ იურისდიქციათა ფარგლებში უზრუნველყონ მასში გათვალისწინებული უფლებებისა და თავისუფლებების განხორციელება;

(3) სხვა ანალოგიური საერთაშორისო აქტებისგან განსხვავებით, ევროპულ კონვენციას აქვს ადამიანის უფლებებისა და თავისუფლებების დაცვის მექანიზმი, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს სახით, რომელიც მოწოდებულია, განიხილოს სახელმწიფოთაშორისი და ინდივიდუალური განაცხადები კონვენციითა და თანდართული ოქმებით განსაზღვრულ უფლებებსა და თავისუფლებებთან მიმართებით;

(4) კონვენციის 46-ე მუხლის შესაბამისად, მონაწილე სახელმწიფოები კისრულობენ სამართლებრივ ვალდებულებას, აღასრულონ ევროპული სასამართლოს საბოლოო გადაწყვეტილებები ნებისმიერ საქმეზე, რომლის მხარეებიც ისინი არიან.⁹

როგორც ცნობილია, ევროპული კონვენციის ნორმები კონკრეტული შინაარსით ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებების ხარჯზე ივსება; შესაბამისად, კონვენციის გამოყენება ამ გადაწყვეტილებების გათვალისწინების გარეშე, ფაქტობრივად, შეუძლებელია. პრინციპში, სტრასბურგის სასამართლოს გადაწყვეტილებები სამართალშეფარდებით პრაქტიკაში უფრო დიდ როლს ასრულებს, ვიდრე, საკუთრივ, კონვენცია. ეს ბუნებრივიცაა, ვინაიდან ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას (რომელიც თითქმის 70 წელია, გამოიყენება) და მის ტექსტს შეუძლებელია ყოველი კონკრეტული შემთხვევისთვის ჰქონდეს ზუსტი (მკაფიო) პასუხები ევროპაში ადამიანის უფლებების დაცვასთან დაკავშირებულ ყველა კითხვაზე. სოციალურ-პოლიტიკურ რეალობაში მომხდარ ცვლილებებთან ადაპტირებისა და ყველა ახალ წამოჭრილ კითხვაზე პასუხის გაცემის შესაძლებლობას სწორედ სტრასბურგის სასამართლოს მიერ შექმნილი პრეცედენტული სამართალი იძლევა. ამასთან, მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილებების პრეცედენტული მნიშვნელობის საკითხი უშუალოდ კონვენციაში ასახული არ არის. მაგრამ, მიუხედავად ამისა, აშკარაა, რომ, თუ მონაწილე სახელმწიფოები ვალდებულნი არიან, ყველასთვის უზრუნველყონ კონვენციის I კარში განსაზღვრული უფლებები და თავისუფლებები,¹⁰ ისინი ასევე თანაბრად ვალდებულნი არიან, უზრუნველყონ კონვენციის

8 იხ., მაგალითად, *ლოიზიდუ თურქეთის წინააღმდეგ (Loizidou v Turkey)*, 1995 წლის 23 მარტი, 75-ე პუნქტი; „ბოსფორუს ეირვეისი“ *ირლანდიის წინააღმდეგ (Bosphorus Airways (Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi) v. Ireland)*, 2005 წლის 30 ივნისი, 156-ე პუნქტი; *აგიმ ბეჰრამი და ბექირ ბეჰრამი საფრანგეთის წინააღმდეგ და რუჰდი სარამატი საფრანგეთის, გერმანიისა და ნორვეგიის წინააღმდეგ (Agim Behrami & Bekir Behrami v. France and Ruzhdi Saramati v. France, Germany & Norway)*, 2007 წლის 2 მაისი, 145-ე პუნქტი.

9 იხ. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრეცედენტული სამართალი, თბილისი, საქართველოს ახალგაზრდა იურისტთა ასოციაცია, 2004, 5.

10 იხ. მუხლი 1, ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენცია. რომი, 1950 წლის 4 ნოემბერი.

ერთგვაროვანი გამოყენება იმ ინტერპრეტაციის შესაბამისად, რომელსაც მას ECtHR აძლევს. თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო არ არის ერთადერთი სასამართლო ორგანო, რომელიც კონვენციის ახსნა-განმარტებითა და გამოყენებითაა დაკავებული.

ღისაბონის ხელშეკრულების ძალაში შესვლამდე და ევროპის კავშირის ძირითადი უფლებების ქარტიის დებულებებზე ლუქსემბურგის სასამართლოს იურისდიქციის გავრცელებამდე, ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლო (2009 წლის 1 დეკემბრამდე – ევროპის გაერთიანებების სასამართლო) ადამიანის უფლებათა დაცვის პრობლემას მის მიერვე შექმნილი პრეცედენტული სამართლის მეშვეობით წყვეტდა, ვინაიდან ევროკავშირის ადამიანის უფლებათა საკუთარი „კატალოგი“ არ გააჩნდა. ამასთან, ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებულ საქმეებზე გადაწყვეტილებების მიღებისას ევროპის გაერთიანებების სასამართლო, უფრო ზუსტად კი, მისი უმაღლესი რგოლი – ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლო (შემდგომში – ასევე „ECJ“) ხშირად ეყრდნობოდა კონვენციის ნორმებს და ამ ნორმების სტრასბურგის სასამართლოსეულ ახსნა-განმარტებას. აღსანიშნავია, რომ ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლომ პირველად 1975 წელს Rutili-ს საქმეზე მიღებულ გადაწყვეტილებაში მიუთითა ევროპულ კონვენციაზე, როგორც „ძირითად საწყისებზე, რომლებიც დაცულ უნდა იქნეს გაერთიანებების სამართლის ფარგლებში“.¹¹ ეს, დიდწილად, იმით იყო განპირობებული, რომ ეკ-ის იმჟამინდელი წევრი სახელმწიფოებიდან საფრანგეთი გახდა, პრაქტიკულად, ბოლო ქვეყანა, რომელიც მხოლოდ 1974 წელს შეუერთდა ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას. ამგვარად, კონვენცია კავშირის ყველა წევრი სახელმწიფოსთვის ადამიანის უფლებათა დაცვის საერთო ინსტრუმენტად იქცა. ის განსაკუთრებული მნიშვნელობა, რომლის მინიჭებაც ლუქსემბურგის სასამართლომ დაიწყო ევროპული კონვენციისთვის, მისი პრაგმატული მიდგომით შეიძლება აიხსნას. ევროკავშირის დონეზე ადამიანის უფლებათა საკუთარი კატალოგის არარსებობის პირობებში, კონვენცია, რომელიც ევროპულ სტანდარტთა ერთგვარი კრებულია ადამიანის უფლებათა და ფუნდამენტურ თავისუფლებათა სფეროში, ECJ-ს ხელში უაღრესად ხელსაყრელი ინსტრუმენტი აღმოჩნდა ასეთ სიტუაციაში „დასასესხებლად“ და გამოსაყენებლად.¹² ამ მომენტიდან მოყოლებული, ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციასა და სტრასბურგის სასამართლოს პრეცედენტულ სამართალზე მსგავსი მითითებები ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლომ თავის რუტინულ პრაქტიკად აქცია. საგულისხმოა, რომ მარტო 1975 წლიდან 1998 წლამდე დროის პერიოდში ლუქსემბურგის სასამართლომ თავის 70-ზე მეტ გადაწყვეტილებაში მოახდინა კონვენციის ციტირება,¹³ 1998-2005 წლებში კი კონვენცია მის გადაწყვეტილებებში იმაზე 7,5-ჯერ უფრო ხშირად იყო

11 იხ. როლანდ რუტილი შინაგან საქმეთა მინისტრის წინააღმდეგ (*Roland Rutili v Ministre de l'intérieur*), 1975 წლის 28 ოქტომბერი, 32-ე პუნქტი. კერძოდ, ამ გადაწყვეტილებაში სასამართლომ პირდაპირ მიუთითა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8, მე-9, მე-10 და მე-11 მუხლებსა და კონვენციის N4 ოქმის მე-2 მუხლზე (იხ. იქვე, 32-ე პუნქტი).

12 იხ. А. С. Исполинов, *Поиск баланса между свободами внутреннего рынка и правами человека в судебной практике ЕС*, Журнал зарубежного законодательства и сравнительного правоведения, 6, 2012, 40.

13 იხ. S. Douglas-Scott, *A tale of two courts: Luxembourg, Strasbourg and the growing European human rights acquis*, Common Market Law Review, Vol. 34, 2006, 645.

მოსხენიებული, ვიდრე ადამიანის უფლებათა ყველა სხვა ინსტრუმენტი (ერთად აღებული), რომლებსაც იგი ეყრდნობოდა, საკუთრივ, ქარტიის ჩათვლით.¹⁴ შესაბამისად, ზოგიერთი ავტორი დროის ამ (2009 წლამდე) მონაკვეთს ორი ევროპული სასამართლოს „თანამშრომლობისა და ურთიერთქმედების ოქროს წლებად“ მიიჩნევს.¹⁵

ნიშანდობლივია, რომ ზოგჯერ ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლოს ისეთი საკითხების გადაწყვეტაც უწევდა, რომლებთან მიმართებითაც ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა ჯერ კიდევ არ არსებობდა. ასეთ შემთხვევებში იგი დამოუკიდებლად ახდენდა კონვენციის ნორმების ინტერპრეტაციას. ამასთან, მის მიერ ადამიანის უფლებათა ცალკეულ საკითხებზე გამოთქმული პოზიცია, არცთუ იშვიათად, არ ემთხვეოდა სტრასბურგის სასამართლოს თვალსაზრისს.

პირველად ასეთი სიტუაცია 1980 წელს შეიქმნა. საქმეზე – „ნეიშენალ პანასონიკ (UK) ლიმიტედი“ კომისიის წინააღმდეგ (*National Panasonic (UK) Limited v. Commission*) ECJ-ს მოუწია, პასუხი გაეცა კითხვისთვის, დაირღვა თუ არა კომისიის მხრიდან კონვენციის მე-8 მუხლი, რომელიც ადგენს, რომ ყველას აქვს უფლება, პატივი სცენ მის პირად და ოჯახურ ცხოვრებას, მის საცხოვრებელსა და მიმოწერას და რომ დაუშვებელია ამ უფლების განხორციელებაში საჯარო ხელისუფლების ჩარევა, განსაზღვრული შემთხვევების გარდა. კომისია დაეყრდნო კომპანია „National Panasonic (UK) Limited“-ის ზოგიერთი დოკუმენტის დაკარგვის შესაძლებლობას და ამ უკანასკნელის შენობაში ჩხრევა ჩაატარა შესაბამისი ნებართვის მიღებისა და კომპანიის ადვოკატის მონაწილეობის გარეშე. სტრასბურგის სასამართლოს გადაწყვეტილება, რომელშიც მოცემული იქნებოდა ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის განმარტება იმ კონტექსტში, ვრცელდება თუ არა მისი დებულებები იურიდიული პირების (როგორც ასეთის) მიმართ, არ არსებობდა; შესაბამისად, ლუქსემბურგის სასამართლომაც დამოუკიდებლად განმარტა კონვენციის მე-8 მუხლი და დაადასტურა კომპანიის ოფისებში ჩხრეკის ჩატარების თაობაზე კომისიის უფლებამოსილება, იმ შემთხვევაში, თუ არსებობს საფუძველი, რომ აუცილებელი დოკუმენტები შეიძლება დაიკარგოს;¹⁶ ამასთან, სასამართლო დაეყრდნო იმავე მე-8 მუხლში განმტკიცებულ „დემოკრატიულ საზოგადოებაში აუცილებლობის“ კრიტერიუმს.¹⁷

1989 წელს ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ ამ საკითხზე

14 იხ. L. Scheeck, *Competition, Conflict and Cooperation between European Courts and the Diplomacy of Supranational Judicial Networks*, Garnet Working Paper 23/07 (2007), 12. <<https://warwick.ac.uk/fac/soc/pais/research/researchcentres/csgr/garnet/workingpapers/2307.pdf>> [29/05/2021]. აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ლუქსემბურგის სასამართლო ძირითადი უფლებების ქარტიას პირველად (არცთუ მცირეხნაინი ყოყმანის შემდეგ) მხოლოდ 2006 წელს დაეყრდნო საქმეზე – *პარლამენტი საბჭოს წინააღმდეგ (Parliament v. Council)* მიღებულ გადაწყვეტილებაში (იხ. *პარლამენტი საბჭოს წინააღმდეგ (Parliament v. Council)*, 2006 წლის 27 ივნისი). ეს იმით იყო განპირობებული, რომ ქარტია თავიდან (2000 წლის დეკემბერში) პოლიტიკური დეკლარაციის რანგში იქნა მიღებული, როგორც იურიდიული ძალის არმქონე დოკუმენტი; სავალდებულო ძალა მან მოგვიანებით, 2009 წლის 1 დეკემბრიდან (ლისაბონის ხელშეკრულების ძალაში შესვლის მომენტიდან) მოიპოვა.

15 იხ. P. Eeckhout, *Opinion 2/13 on EU Accession to the ECHR and Judicial Dialogue: Autonomy or Autarky?* Fordham International Law Journal, Vol. 38, N4, 2015, 990.

16 იხ. „ნეიშენალ პანასონიკ (UK) ლიმიტედი“ ევროპის გაერთიანებების კომისიის წინააღმდეგ (*National Panasonic (UK) Limited v. Commission of the European Communities*), 1980 წლის 26 ივნისი.

17 იხ. იქვე, მე-19 პუნქტი.

საპირისპირო პოზიცია გამოხატა საქმეში – ჩაპელი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Chappell v. United Kingdom*). განმცხადებელმა სტრასბურგის სასამართლოში შეიტანა სარჩელი კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევის თაობაზე, იმის გამო, რომ ვიდუფირების გაქირავების კლუბის შენობაში, სადაც იგი მუშაობდა, ჩატარდა ჩხრეკა საავტორო უფლებების დარღვევის საქმის გამოძიებასთან დაკავშირებით. ევროპულმა სასამართლომ კონვენციის მე-8 მუხლის დარღვევის ფაქტი დაადგინა და მიუთითა, რომ ჩხრეკის კავშირი კომპანიის ბიზნესსაქმიანობასთან არაა კონვენციის მე-8 მუხლის გამოყენებაზე უარის თქმის საფუძველი, რადგანაც პირი პროფესიულ საქმიანობას შეიძლება ახორციელებდეს საკუთარ სახლში ყოფნის დროსაც, ასევე ოფისში ან სამსახურებრივ შენობაში მყოფი ეწეოდეს სხვა საქმიანობას, რომელიც არაა დაკავშირებული პროფესიულ საქმიანობასთან. ECtHR-მა აღნიშნა, რომ „პირადი ცხოვრების“ და „საცხოვრებლის“ ცნებების განმარტება, როგორც გარკვეული პროფესიული და ბიზნესსაქმიანობის ან სამსახურებრივი შენობების მომცველისა, უფრო მეტად თანხვედრაშია ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის საგანსა და მიზანთან, კერძოდ, ამ სფეროებში ხელისუფლების ჩარევისგან ცალკეულ პირთა დაცვასთან.¹⁸

სტრასბურგის სასამართლოს მიერ ზემოაღნიშნული გადაწყვეტილების მიღებიდან ექვსი თვის შემდეგ ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლოს წინაშე კვლავ დადგა კონვენციის მე-8 მუხლის ახსნა-განმარტების საკითხი *Hoechst*-ის საქმის განხილვისას. კომპანია „Hoechst“ ეჭვმიტანილ იქნა პოლიეთილენის პროდუქციის მიწოდების ფასების დადგენის თაობაზე არალეგალური შეთანხმებების გაფორმებაში. ამასთან დაკავშირებით კომისიამ ჩხრეკები ჩაატარა კომპანიის სამ ოფისში. განმცხადებელმა ECJ-ს მიმართა. იგი ამტკიცებდა, რომ კომისიამ დაარღვია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლით გარანტირებული საცხოვრებლის ხელშეუხებლობის უფლება. ლუქსემბურგის სასამართლომ გაერთიანებულ სამართლის ზოგად პრინციპად აღიარა ის, რომ საჯარო ხელისუფლების ნებისმიერ ჩარევას ფიზიკური თუ იურიდიული პირის პირად სფეროში უნდა ჰქონდეს სამართლებრივი საფუძველი და რომ პირები დაცულნი უნდა იყვნენ თვითნებური ჩარევისგან. ამის მიუხედავად, მან მაინც არ გაითვალისწინა *Chappel*-ის საქმეზე ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება, კვლავ თავის ადრე გამოხატულ პოზიციაზე დარჩა და ხაზგასმით აღნიშნა, რომ ეს პრინციპი არ ნიშნავს იურიდიულ პირთა სამსახურებრივი შენობების ხელშეუხებლობის უფლების არსებობას და რომ კონვენციის მე-8 მუხლის მოქმედების სფერო შეზღუდულია მხოლოდ ფიზიკური პირის საცხოვრებლის ხელშეუხებლობის უფლებით.¹⁹

აღსანიშნავია, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა ამ საკითხთან დაკავშირებით არ შემოფარგლულა *Chappel*-ის საქმეზე 1989 წელს მიღებული გადაწყვეტილებით. მოგვიანებით მან კვლავ დაადასტურა თავისი

18 იხ. ჩაპელი გაერთიანებული სამეფოს წინააღმდეგ (*Chappell v. United Kingdom*), 1989 წლის 30 მარტი, 26-ე და 63-ე პუნქტები.

19 იხ. საქეციო საზოგადოება „ჰოესტი“ ევროპის გაერთიანებების კომისიის წინააღმდეგ (*Hoechst AG v. Commission of the European Communities*), 1989 წლის 21 სექტემბერი.

პოზიცია *Niemietz*-ის საქმეზე 1992 წელს და *Societe Colas Est*-ის საქმეზე 2002 წელს მიღებულ გადაწყვეტილებებში.²⁰ კერძოდ, მან ხაზი გაუსვა, რომ გარკვეული გარემოებების არსებობისას ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლი შეიძლება განმარტებულ იქნეს როგორც კომპანიის რეგისტრირებული ოფისის ან იურიდიული პირის კომერციული საქმიანობის სხვა ადგილის ხელშეუხებლობის უფლების დამცველი.

საგულისხმოა, რომ სტრასბურგის სასამართლოს მიერ ევროპული კონვენციის მე-8 მუხლის არაერთგზისი განმარტების მიუხედავად, ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლო ერთხანს კვლავ თავის პოზიციაზე რჩებოდა და მასზე უარის თქმა არც უფიქრია. ასე, მაგალითად, 2002 წელს განხილულ ერთ-ერთ საქმეზე გამოტანილ გადაწყვეტილებაში მან, პირად ცხოვრებაში საჯარო ხელისუფლების ჩარევისგან დაცვის უზრუნველყოფის თაობაზე გაერთიანებათა სამართალში არსებულ ზოგად პრინციპზე დაყრდნობით, დაადგინა, რომ ვერ ხედავს ამ საკითხთან მიმართებით მის მიერ დამკვიდრებული პრაქტიკისგან გადახვევის მიზეზს.²¹ თუმცა, საბოლოოდ, იმავე 2002 წელს, *Roquette Frères*-ის საქმეზე ECJ-მ პირდაპირ აღიარა, რომ მის მიერ ადრე გადაწყვეტილ ერთ-ერთ (კერძოდ, *Hoechst*-ის) საქმეში მან არასწორად განმარტა კონვენციის მე-8 მუხლი და აღნიშნულ საკითხთან დაკავშირებით ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პოზიცია გაიზიარა.²²

სტრასბურგისა და ლუქსემბურგის სასამართლოებს შორის პოზიციათა სხვაობა წარმოიშვა ასევე გამოხატვის თავისუფლების შესახებ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლის ინტერპრეტაციის საკითხების გადაწყვეტისას. ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლო ამ საკითხს პირველად *ERT*-ის საქმეზე საჩივრის განხილვისას წააწყდა. კერძოდ, სასამართლოს წინაშე დადგა საკითხი იმის თაობაზე, საბერძნეთის ტელე- და რადიოკომპანიის მიერ ხელისუფლებისგან სატელევიზიო და რადიომუწყებლობის საქმიანობის განხორციელებაზე ექსკლუზიური უფლებების მიღების ფაქტი, რითაც იგი ამ სფეროში, პრაქტიკულად, „მონოპოლისტი“ გახდა, იყო თუ არა კონვენციის მე-10 მუხლის დარღვევა. ECJ-მ მიუთითა, რომ ევროპული კონვენციის მე-10 მუხლი მოცემულ შემთხვევაში მისთვის მხოლოდ სარეკომენდაციო ხასიათს ატარებდა და არანაირი დარღვევის არსებობა არ დაადასტურა იმაში, რომ საბერძნეთის კანონმდებლობა მსგავსი სახის „მონოპოლიების“ შექმნას უშვებს.²³ როდესაც ანალოგიური საკითხი სტრასბურგის სასამართლოს წინაშე დაისვა საქმეში – საინფორმაციო კავშირი „ლენტია“ და სხვები ავსტრიის წინააღმდეგ (*Informationsverein Lentia and others v. Austria*), იგი საპირისპირო დასკვნამდე მივიდა. ავსტრიულმა ტელეკომპანიამ საჩივარი

20 იხ., შესაბამისად, ნიმიტიცი გერმანიის წინააღმდეგ (*Niemietz v. Germany*), 1992 წლის 16 დეკემბერი და კომპანია „კოლას ესტი“ და სხვები საფრანგეთის წინააღმდეგ (*Société Colas Est and Others v. France*), 2002 წლის 16 აპრილი.

21 იხ. კომპანია „Limburgse Vinyl Maatschappij“ და სხვები კომიხის წინააღმდეგ (*Limburgse Vinyl Maatschappij and Others v. Commission*), 2002 წლის 15 ოქტომბერი.

22 იხ. კომპანია „როკეტ ფრერესი“ კომიხის წინააღმდეგ (*Roquette Frères SA v. Commission*), 2002 წლის 22 ოქტომბერი, 29-ე პუნქტი.

23 იხ. საბერძნეთის რადიო და ტელევიზია AE („ERT“) და დასაქმებულ პირთა ასოციაციების პანელინური ფედერაცია მუნიციპალური საინფორმაციო საზოგადოების, სოტირიოს კუველასის, ნიკოლას ავდელასის და სხვების წინააღმდეგ (*Elliniki Radiophonia Tiléorassi AE (“ERT“) and Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou v. Dimotiki Etairia Pliroforissis and Sotirios Kouvelas and Nicolaos Avdellas and others*), 1991 წლის 18 ივნისი.

შეიტანა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში კონვენციის მე-10 მუხლის დარღვევის თაობაზე, იმის გამო, რომ ლიცენზირების შესახებ ავსტრიის კანონმდებლობა არ იძლეოდა სატელევიზიო სადგურის შექმნის შესაძლებლობას. ECtHR-მა აღიარა, რომ საკანონმდებლო შეზღუდვების არსებობა არის ჩარევა განმცხადებლის მიერ გამოხატვის თავისუფლების უფლების განხორციელებაში, რაც კონვენციის მე-10 მუხლითაა გარანტირებული.²⁴

თუმცა აქვე შეიძლება მოშველიება მაგალითებისა, როდესაც, კონვენციის ახსნა-განმარტებისას, ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოსა და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პოზიციები ერთმანეთს ემთხვეოდა. საკითხი ეხება შემთხვევებს, როდესაც ევროპული კონვენციის ახსნა-განმარტებას პირველად ლუქსემბურგის სასამართლო ახდენდა.

თვალსაჩინოებისთვის გამოდგება 2000 წლის საქმე დიტერ კრომბახი ანდრე ბამბერსკის წინააღმდეგ (*Dieter Krombach v. Andre Bamberski*),²⁵ რომელიც გერმანიის ტერიტორიაზე საფრანგეთის სისხლის სამართლის სასამართლოს გადაწყვეტილების აღსრულებასთან იყო დაკავშირებული. ამ კონკრეტულ შემთხვევაში გერმანიის მოქალაქე კრომბახის წინააღმდეგ საფრანგეთში აღძრული იყო სისხლის სამართლის საქმე საფრანგეთის მოქალაქე ქალბატონისთვის ზიანის მიყენების თაობაზე, რამაც ამ უკანასკნელის გარდაცვალება გამოიწვია. ბრალდებული არ გამოცხადდა საქმის სასამართლო მოსმენაზე, თუმცა მის ინტერესებს ადვოკატი წარმოადგენდა. სასამართლო სხდომის შედეგად მოქალაქე კრომბახს 15 წლით თავისუფლების აღკვეთა მიესაჯა. სასამართლომ ასევე დაადგინა, რომ იგი ვალდებული იყო, დაზარალებულის ოჯახისთვის აენაზღაურებინა მიყენებული ზიანი. ასეთი მკაცრი გამამტყუნებელი განაჩენის მიზეზი ის იყო, რომ საფრანგეთის სისხლის სამართლის კანონმდებლობა შეიცავდა დებულებებს, რომელთა თანახმადაც სასამართლოს უფლება აქვს, არ გაითვალისწინოს ადვოკატის არგუმენტები, თუ განსასჯელი პირადად არ გამოცხადდა სასამართლოში. მოგვიანებით გერმანიის ფედერალურმა სასამართლომ ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლოს მიმართა იურისდიქციისა და სასამართლო გადაწყვეტილებების აღსრულების შესახებ იმ დროისთვის მოქმედი ბრიუსელის 1968 წლის კონვენციის 27-ე მუხლის ახსნა-განმარტების თაობაზე პრეიუდიციული გადაწყვეტილების მიღების მოთხოვნით. კერძოდ, ეს მუხლი ადგენდა, რომ ერთ სახელმწიფოში გამოტანილი სასამართლო გადაწყვეტილების აღიარება არ მოხდება, თუ იგი ეწინააღმდეგება იმ სახელმწიფოს საჯარო წესრიგს, რომელშიც იგი ძალაში უნდა შევიდეს. გადაწყვეტილების მიღებისას ლუქსემბურგის სასამართლო ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლს დაეყრდნო და დაადგინა, რომ სასამართლო სხდომაზე არმყოფი მოქალაქე კრომბახის ინტერესების დამცველი ადვოკატის აცილება ხსენებული მუხლის აშკარა დარღვევა იყო და, შესაბამისად, ეწინააღმდეგება ევროკავშირის წევრ სახელმწიფოთა საჯარო წესრიგს.

24 იხ. საინფორმაციო კავშირი „ლენტია“ და სხვები ავსტრიის წინააღმდეგ (*Informationsverein Lentia and Others v. Austria*), 1993 წლის 24 ნოემბერი.

25 იხ. დიტერ კრომბახი ანდრე ბამბერსკის წინააღმდეგ (*Dieter Krombach v. Andre Bamberski*), 2000 წლის 28 მარტი.

ამის შემდგომ მოქალაქე კრომბახმა ადამიანის უფლებათა ევროპულ სასამართლოში შეიტანა საჩივარი, რომელშიც აღნიშნა, რომ საფრანგეთის სასამართლომ დაარღვია კონვენციის მე-6 მუხლი, რაც სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლებას ითვალისწინებს. სტრასბურგის სასამართლო დაეთანხმა ECJ-ს არგუმენტებს განსახილველ საქმესთან მიმართებით და დაადგინა ევროპული კონვენციის მე-6 მუხლის დარღვევის ფაქტი.²⁶

ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლოს მიერ კონვენციის ახსნა-განმარტების კიდევ ერთი მაგალითი, რომელიც შემდგომში გაზიარებულ და გამოყენებულ იქნა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ, არის ლუქსემბურგის სასამართლოს მიერ 1989 წელს მიღებული გადაწყვეტილება საქმეზე - *ორკემი კომისიის წინააღმდეგ (Orkem v. Commission)*²⁷ და სტრასბურგის ევროპული სასამართლოს გადაწყვეტილება საქმეზე - *ფუნკე საფრანგეთის წინააღმდეგ (Funke v. France)*,²⁸ რომელიც ამ უკანასკნელმა 1993 წელს განიხილა.

საქმე *ორკემი კომისიის წინააღმდეგ (Orkem v. Commission)* ეხებოდა კომპანია „Orkem“-ის მოთხოვნას ევროპის კომისიის გადაწყვეტილების გაუქმების თაობაზე, რომლის თანახმადაც, კომპანიას სანქციები დაეკისრა კომისიისთვის მოთხოვნილი ინფორმაციის მიუწოდებლობის გამო. კომპანიის თანამშრომლები ამტკიცებდნენ, რომ კომისიის გადაწყვეტილება მათ აიძულებს, საკუთარი თავის წინააღმდეგ მისცენ ჩვენება, რადგან მოთხოვილი ინფორმაცია კომპანიის მიერ კანონმდებლობის დარღვევას ადასტურებს, რაც, მათი აზრით, ევროპის გაერთიანებების სამართლის ზოგად პრინციპებს ეწინააღმდეგება, რამეთუ საკუთარი თავის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება გარანტირებულია წევრი სახელმწიფოების კანონმდებლობით, ასევე ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციითა და საერთაშორისო პაქტით სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ. თავის გადაწყვეტილებაში ECJ-მ აღნიშნა, რომ, წევრი ქვეყნების კანონმდებლობის მიხედვით, საკუთარი თავის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლება მხოლოდ ფიზიკურ პირებს აქვთ, ხოლო სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ საერთაშორისო პაქტი კი ამ უფლებას მხოლოდ სისხლისსამართლებრივი დევნის შემთხვევაში უზრუნველყოფს. რაც შეეხება ევროპულ კონვენციას, სასამართლომ მიუთითა, რომ კონვენციის მე-6 მუხლი მსგავს უფლებას პირდაპირ არ ითვალისწინებს, ხოლო ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა ამ მუხლის იმგვარად ახსნა-განმარტებასთან მიმართებით, რომ სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლება მათ შორის საკუთარი თავის წინააღმდეგ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმის უფლებასაც მოიცავს, არ არსებობს. მიუხედავად ამისა, სასამართლომ დაადგინა, რომ კომისიის გადაწყვეტილება არ შეესაბამება ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციას.

შემდგომში ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლოს პოზიცია კონვენციის

26 იხ. *კრომბახი საფრანგეთის წინააღმდეგ (Krombach v. France)*, 2001 წლის 13 თებერვალი.

27 იხ. *ორკემი ევროპის გაერთიანებების კომისიის წინააღმდეგ (Orkem v. Commission of the European Communities)*, 1989 წლის 18 ოქტომბერი.

28 იხ. *ფუნკე საფრანგეთის წინააღმდეგ (Funke v. France)*, 1993 წლის 25 თებერვალი.

მე-6 მუხლის ახსნა-განმარტებასთან დაკავშირებით გაზიარებულ იქნა სტრასბურგის სასამართლოს მიერ თავის გადაწყვეტილებაში საქმეზე – ფუნკე საფრანგეთის წინააღმდეგ (*Funke v. France*). გერმანიის მოქალაქე ფუნკე სავაჭრო წარმომადგენლად მუშაობდა საფრანგეთში. უცხოური ფინანსური ოპერაციების შესახებ კანონმდებლობის შესაძლო დარღვევების გამოძიებასთან დაკავშირებით საბაჟო სამსახურმა, სასამართლო პოლიციის წარმომადგენლებთან ერთად, ჩაატარა ჩხრეკა მის საცხოვრებელ ადგილას და ამოიღეს ზოგიერთი დოკუმენტი. მათ ასევე მოითხოვეს ამონაწერების წარდგენა ზოგიერთი უცხოური საბანკო ანგარიშიდან. თუმცა ასეთი ამონაწერები წარდგენილი არ იქნა, რის გამოც საბაჟო ადმინისტრაციამ პოლიციის სასამართლოს მიმართა. ამ უკანასკნელმა მოქალაქე ფუნკეს ფულადი ჯარიმა შეუფარდა და ამონაწერების წარდგენა მოსთხოვა ყოველ ვადაგადაცილებულ დღეზე დამატებითი საჯარიმო სანქციის დაკისრების მუქარით.

სამართლებრივი დაცვის ყველა შიდა საშუალების ამოწურვის შემდეგ საქმე ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ განიხილა. ევროპულ სასამართლოში წარდგენილი საჩივარი, *inter alia*, მოიცავდა ასევე განმცხადებლის არგუმენტებს კონვენციის მე-6 მუხლით განმტკიცებული სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების დარღვევის შესახებ. კერძოდ, განმცხადებელი თვლიდა, რომ საფრანგეთის ხელისუფლებამ დაარღვია მისი უფლება, არ მიეცა ჩვენება საკუთარი თავის წინააღმდეგ, რომელიც განმტკიცებულია როგორც წევრი ქვეყნების მართლწესრიგით, ისე საერთაშორისო პაქტით სამოქალაქო და პოლიტიკური უფლებების შესახებ. მიუხედავად იმისა, რომ ხელისუფლებას არ წარუდგენია საჩივარი მოქალაქე ფუნკეს მიერ უცხოური ფინანსური ოპერაციების შესახებ კანონმდებლობის დარღვევის თაობაზე, მის წინააღმდეგ სისხლისსამართლებრივი დევნა მაინც დაიწყო. განმცხადებლის აზრით, ხელისუფლებას დამოუკიდებლადაც შეეძლო შეეგროვებინა მისთვის ბრალის წარსადგენად აუცილებელი მტკიცებულებები, საერთაშორისო ურთიერთდახმარების ფარგლებში, მათი უცხოური სახელმწიფოებიდან მიღების გზით, თუმცა ამისთვის ხელის შეწყობა არსებითად მას მოუწია.

სტრასბურგის სასამართლომ თავის გადაწყვეტილებაში დაადგინა, რომ დაირღვა კონვენციის მე-6 მუხლი, რადგან ბრალის წარდგენა საბაჟო სამსახურების მიერ პროვოცირებული იყო კონკრეტული დოკუმენტების მისაღებად, რომელთა არსებობის შესახებ მათ გარკვეული ვარაუდები ჰქონდათ. ხელისუფლებამ განმცხადებელი აიძულა, საკუთარი დარღვევის დამადასტურებელი მტკიცებულებები წარედგინა, ისე, რომ მათი სხვა რომელიმე გზით მოპოვების მცდელობაც კი არ ჰქონია. თავისი გადაწყვეტილების დასაბუთებისას სასამართლომ, *inter alia*, კომპანია „Orkem“-ის საქმეზე ECJ-ს გადაწყვეტილებაზეც მიუთითა.²⁹ მისი აზრით, არ შეიძლება საბაჟო სამართლის თავისებურებებით იქნეს გამართლებული დარღვევა ნებისმიერი ბრალდებულის უფლებისა, კონვენციის მე-6 მუხლის თანახმად, შეინარჩუნოს დუმილი, ან არ მისცეს ჩვენება საკუთარი ბრალის დასამტკიცებლად.

ამრიგად, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოსა და ადამიანის

29 იხ. ფუნკე საფრანგეთის წინააღმდეგ (*Funke v. France*), 1993 წლის 25 თებერვალი, პუნქტი 42.

უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკიდან გამომდინარე, შეიძლება გაკეთდეს დასკვნა, რომ ლისაბონის ხელშეკრულების მიღებამდე ლუქსემბურგის სასამართლო ხშირად მიმართავდა ევროპული კონვენციის დებულებებს, ევროკავშირის დონეზე „ადამიანის უფლებათა კატალოგის“ შემცველი საკუთარი დოკუმენტის არარსებობის გამო. ამასთან, იგი თავის გადაწყვეტილებებში ასევე ხშირად მიუთითებდა ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკასა და ამ უკანასკნელის მიერ კონვენციისთვის მიცემულ ინტერპრეტაციაზე, ხოლო თუ ასეთი პრაქტიკა არ არსებობდა, მაშინ დამოუკიდებლად ახდენდა მის ახსნა-განმარტებას, რომელიც შემდგომში შეიძლებოდა დამთხვევლად, ან განსხვავებული აღმოჩენილიყო სტრასბურგის სასამართლოს პოზიციისგან.³⁰

მას შემდეგ, რაც 2009 წლის 1 დეკემბერს ძალაში შევიდა ლისაბონის ხელშეკრულება და ეკ-ის ძირითადი უფლებების ქარტია სავალდებულო, დამფუძნებელი ხელშეკრულებების თანაბარი იურიდიული ძალის მქონე დოკუმენტი გახდა, ხოლო თავად ლუქსემბურგის სასამართლომ კი ქარტიის ახსნა-განმარტების ექსკლუზიური უფლება მიიღო, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციისა და სტრასბურგის სასამართლოს პრაქტიკისადმი ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს მიმართვის შემთხვევებმა საგრძნობლად იკლო; იკლო, უპირველეს ყოვლისა, იმიტომ, რომ შექმნილი მოცემულობის პირობებში ლუქსემბურგის სასამართლოსთვის გაქრა ევროპულ კონვენციაზე მითითების პრაქტიკული საჭიროება და აუცილებლობა, რადგანაც მას, ქარტიის სახით, უკვე აქვს საკუთარი „ბილი“ უფლებების შესახებ, რომლის გამოყენებაც მან საკმაოდ აქტიურად დაიწყო.³¹ ზოგიერთი ავტორი სასამართლოს პრაქტიკაში აშკარად გამოკვეთილ ამ ტენდენციას „ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლოს მხარე „ქარტია-ცენტრიზმს“ უწოდებს.³²

ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს ორიენტაციის მსგავსი ცვლილება კარგად ჩანს ციფრობრივ მონაცემებში: 2009-2012 წლებში მან თავის 122 გადაწყვეტილებაში მიუთითა ან გამოიყენა ძირითადი უფლებების ქარტიის ნორმები, აქედან 27-ში არსებითად გააანალიზა ქარტიის სხვადასხვა (ერთი ან რამდენიმე) დებულება. ამ 27 გადაწყვეტილებიდან ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკა მის მიერ მხოლოდ 10 შემთხვევაში იქნა გამოყენებული და გაზიარებული; ყველა დანარჩენ გადაწყვეტილებაში იგი თუ მაინც ახდენდა სტრასბურგის სასამართლოს პრაქტიკაზე მითითებას, ამას უკიდურესად ფორმალურად და „გაკვრივ“ („გადარბენით“) აკეთებდა. რაც შეეხება, საკუთრივ,

30 იხ. В. О. Рябова, *Взаимодействие Суда Европейского союза и Европейского суда по правам человека по делам о защите прав человека после Лиссабонского договора: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук*, МГИМО Университет, Москва, 2016, 75. <https://mgimo.ru/upload/diss/2016/ryabova_diss.pdf> [29/05/2021].

31 ამ კონტექსტში განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევს ასევე ევროპის კომისიის წლიური ანგარიშები ეკ-ის ძირითადი უფლებების ქარტიის გამოყენების შესახებ. მაგალითად, 2019 წლის 5 ივნისს კომისიამ გამოაქვეყნა 2018 წლის ანგარიში, საიდანაც ნათლად ჩანს, რომ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო თავის პრაქტიკაში სულ უფრო ხშირად მიმართავს ქარტიის ტექსტს; კერძოდ, თუ 2010 წელს ქარტიის ციტირებით მიღებული გადაწყვეტილებების რაოდენობა მხოლოდ 27-ს შეადგენდა, ხოლო 2017 წელს – 195-ს, 2018 წლისთვის მათი რიცხვი 356-ამდე გაიზარდა (იხ. 2018 Report on the Application of the EU Charter of Fundamental Rights. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019, 29. <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018_annual_report_charter_en_0.pdf>[29/05/2021]).

32 იხ. L. R. Glas, J. Krommendijk, *From Opinion 2/13 to Avotîņš: Recent Developments in the Relationship between the Luxembourg and Strasbourg Courts?* Human Rights Law Review, Vol. 17, N3, 2017, 573.

კონვენციას, მასზე მითითებას ლუქსემბურგის სასამართლოს ზემოხსენებული 122 გადაწყვეტილებიდან მხოლოდ 18 მათგანი შეიცავდა.³³

მიუხედავად იმისა, რომ ძირითადი უფლებების ქარტია ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციაში განმტკიცებული დებულებების უმეტესობას ასახავს, მოცემული სტატისტიკა ნათლად ცხადყოფს, რომ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო ამ დოკუმენტს სულ უფრო ხშირად განმარტავს და იყენებს ევროპული კონვენციისა და ECtHR-ის პრაქტიკისგან დაშორებით.³⁴ ამასთან, საგულისხმოა, რომ სასამართლო ხშირ შემთხვევაში ცდილობს, მინიმუმამდე შეამციროს ძირითადი უფლებების ქარტიის 52(3)-ე მუხლის მოქმედება, რომელიც მოითხოვს, რომ ქარტიით მინიჭებული უფლებების მნიშვნელობა და ფარგლები კონვენციაში განმტკიცებული ანალოგიური უფლებებისა და თავისუფლებების თანაბარი უნდა იყოს. თავის ერთ-ერთ ბოლოდროინდელ გადაწყვეტილებაში ლუქსემბურგის სასამართლომ განაცხადა, რომ, მისი აზრით, ქარტიის 52(3)-ე მუხლი მიზნად ისახავს ქარტიაში განმტკიცებულ უფლებებსა და ევროპული კონვენციით გარანტირებულ შესაბამის უფლებებს შორის აუცილებელი თანხვედრის უზრუნველყოფას, ოღონდ მხოლოდ იმ პირობით, რომ ამან უარყოფითი გავლენა არ უნდა მოახდინოს ევროკავშირის მართლწესრიგისა და ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლოს ავტონომიაზე.³⁵

საგულისხმოა ისიც, რომ ზოგჯერ ECJ, მართალია, თავის გადაწყვეტილებებში ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციაზე კი მიუთითებს, მაგრამ, ამავე დროს, ხაზს უსვამს, რომ, ამა თუ იმ საკითხის გადაწყვეტისას აუცილებელია, უპირატესობა ქარტიის ან ევროკავშირის სამართლის სხვა ნორმატიული აქტების დებულებებს მიენიჭოს. მაგალითად, *Chalkor*-ის საქმეზე 2011 წლის 8 დეკემბერს მიღებულ გადაწყვეტილებაში ლუქსემბურგის სასამართლომ აღნიშნა, რომ ეკ-ის ძირითადი უფლებების ქარტიის 47-ე მუხლი კონვენციის მე-6 მუხლის პირველ პუნქტს იმეორებს და ასახავს და, აქედან გამომდინარე, საქმის განხილვისას, ქარტიის გარდა, ევროპული კონვენციის დებულებებზე მითითების საჭიროება არ არსებობს.³⁶ საქმე ეხებოდა განმცხადებლისთვის ჯარიმის დაკისრების შესახებ კომისიის გადაწყვეტილების გადასინჯვის მოთხოვნას; განმცხადებელი ამტკიცებდა, რომ ეს გადაწყვეტილება საერთო სასამართლოს მიერ მხოლოდ ნაწილობრივ იყო გადასინჯული და, ქარტიის 47-ე მუხლსა და კონვენციის მე-6 მუხლზე დაყრდნობით, მის სრულად გადასინჯვას მოითხოვდა. საქმის განხილვის შედეგად ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო მივიდა დასკვნამდე, რომ გადაწყვეტილების გადასინჯვა იმ ნაწილში, რომელშიც ეს საერთო სასამართლო

33 იხ. E. Lehtinen, *The European Court of Justice and European Court of Human Rights: A Complex Interaction and Coexistence between the Two Courts*, Workshop on the ECHR Tampere 2015. <<https://blogs.uta.fi/ecthrworkshop/2016/03/07/lehtinen/>> [29/05/2021].

34 იხ. В. О. Рябова, *Европейская конвенция прав человека и Хартия ЕС об основных правах - сравнительный анализ толкования и применения Судом ЕС и Европейским Судом по правам человека*, Московский журнал международного права, 4 (96), 2014, 181.

35 იხ. *JZ ლოდის საოლქო პროკურატურის წინააღმდეგ (JZ v. Prokuratura Rejonowa Łódź – Śródmieście)*, 2016 წლის 28 ივლისი, 50-ე პუნქტი.

36 იხ. *ჩალკორი ევროპის კომისიის წინააღმდეგ (Chalkor AE Epexergasias Metallon v European Commission)*, 2011 წლის 8 დეკემბერი, 51-ე პუნქტი.

მიერ იქნა განხორციელებული, შეესაბამებოდა ძირითადი უფლებების ქარტიის 47-ე მუხლს და სასამართლო წესით სამართლებრივი დაცვის ეფექტიანობის პრინციპს.

ამავე კონტექსტში საინტერესოა, აგრეთვე, ლუქსემბურგის სასამართლოს მიერ *Bavarian Lager*-ის საქმეზე 2010 წლის 29 ივლისს მიღებული გადაწყვეტილება, რომელშიც სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ საქმის განხილვისას უპირატესობა ევროკავშირის სამართალს უნდა მიენიჭოს.³⁷

3. ძირითადი უფლებების ქარტიის ახსნა-განმარტება და გამოყენება ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოსა და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ

3.1. ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს მიერ ეკ-ის ძირითადი უფლებების ქარტიის ახსნა-განმარტების თავისებურებები

ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს მიერ ძირითადი უფლებების ქარტიის ახსნა-განმარტებისა და გამოყენების საკითხების განხილვამდე, მიზანშეწონილია გაირკვეს, თუ რამდენად შეესაბამება ქარტიის 51(1)-ე მუხლში გაკეთებული დათქმა, საკუთრივ, სასამართლოს პრაქტიკას და, საერთოდ, რა გავლენას ახდენს მასზე.

საგულისხმოა, რომ ძირითადი უფლებების ქარტიის 51(1)-ე მუხლი ეკ-ის წევრ სახელმწიფოებს ქარტიის ნორმათა „აღრესატებად“ მხოლოდ მაშინ განიხილავს, როდესაც „ისინი უზრუნველყოფენ კავშირის სამართლის განხორციელებას“, ანუ მოქმედებენ ევროკავშირის დამფუძნებელი დოკუმენტების, საერთაშორისო შეთანხმებების, სამართლებრივი აქტების ნორმებისა და მათი ინტერპრეტაციის თაობაზე ლუქსემბურგის სასამართლოს პრეცედენტული სამართლის (სასამართლო პრაქტიკის) შესასრულებლად. უნდა აღინიშნოს, რომ თავდაპირველად, ქარტიის მიღებამდე დიდი ხნით ადრე, ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლოს ის გადაწყვეტილებები, რომლებიც ადამიანის უფლებებს ეხებოდა, მხოლოდ კავშირის ინსტიტუტების აქტების გასაჩივრებას უკავშირდებოდა. თუმცა 1989 წელს *Wachauf*-ის საქმეზე მიღებულ გადაწყვეტილებაში სასამართლომ ეს ზღვარი გადაკვეთა და განაცხადა, რომ ეროვნული სამართლებრივი აქტები, რომლებიც ევროპის გაერთიანების სამართლის იმპლემენტაციას ახდენენ, ასევე მიღებულ უნდა იქნეს ადამიანის ძირითადი უფლებების გათვალისწინებით.³⁸ სასამართლოს გადაწყვეტილების მე-19 პუნქტში ადამიანის უფლებათა დაცვის მოთხოვნის თაობაზე, კერძოდ, ხაზგასმულია, რომ, „ვინაიდან ეს მოთხოვნა სავალდებულოა ასევე წევრი სახელმწიფოებისთვისაც, როდესაც ისინი გაერთიანების სამართლის ნორმათა განხორციელებას ახდენენ, წევრმა ქვეყანამ, რამდენადაც ეს შესაძლებელია, უნდა გამოიყენოს ეს ნორმები აღნიშნული მოთხოვნის შესაბამისად“. ორი

37 იხ. ევროპის კომისია შპს „Bavarian Lager Company“-ს წინააღმდეგ (*European Commission v. The Bavarian Lager Co. Ltd*), 2010 წლის 29 ივნისი, 62-ე პუნქტი.

38 იხ. *ჰუბერტ ვახაუფი სურსათისა და სატყეო მეურნეობის ფედერალური სამსახურის წინააღმდეგ (Hubert Wachauf v. Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft)*, 1989 წლის 13 ივლისი, მე-19 პუნქტი.

წლის შემდეგ ECJ-ს პოზიცია ადამიანის ძირითადი უფლებების დაცვის მიმართ კიდევ უფრო ფართო გახდა და იგი გავრცელდა კავშირის წევრი სახელმწიფოების იმ აქტებზეც, რომლებიც დამფუძნებელი ხელშეკრულებებით გათვალისწინებულ შემთხვევებში, შესაბამისი საფუძვლების არსებობის პირობებში, იქნა მიღებული, ეკ-ის წესებიდან გადახვევის (გამონაკლისის) სახით. კერძოდ, ERT-ის (ბერძნული ტელევიზიის) საქმეზე 1991 წლის გადაწყვეტილებაში ლუქსემბურგის სასამართლომ აღნიშნა, რომ ეროვნული წესები მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება შეფასდეს როგორც „გაერთიანების სამართლით გათვალისწინებული გამონაკლისი“, თუკი „ისინი შესაბამისობაშია ძირითად უფლებებთან“³⁹ ანუ, თუ ეს წესები ადამიანის უფლებებს არ არღვევს. მოგვიანებით, 1997 წელს, *Annibaldi*-ს საქმეზე მიღებულ გადაწყვეტილებაში სასამართლო, ადამიანის უფლებათა დაცვის თვალსაზრისით, თავის კონტროლს წევრი ქვეყნების ყველა იმ ქმედებაზე ავრცელებს, რომლებიც, ასე თუ ისე, „გაერთიანების სამართლის მოქმედების სფეროში“ (“within the scope of Community law”) იმყოფება და, ამასთანავე, უფლებას იტოვებს, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, თავად განსაზღვროს, ესა თუ ის ქმედება ექცევა თუ არა ამ კრიტერიუმის ქვეშ.⁴⁰

აღნიშნულის გათვალისწინებით, ქარტიის 51(1)-ე მუხლში გაკეთებული დათქმა შეუძლებელია მიჩნეულ იქნეს როგორც ადამიანის უფლებათა დაცვის საკითხებზე ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლოს დადგენილი პრაქტიკის კოდიფიკაციის შედეგი. ამასთან, საინტერესოა, რომ ხშირად ქარტიის გამოყენების ასეთ შემზღუდულ ხასიათს, მათ შორის, იმასაც უკავშირებდნენ, რომ ლუქსემბურგის სასამართლო არაა მზად, გამოიტანოს გადაწყვეტილებები ყველა იმ საქმეზე, რომლებიც ევროკავშირში ადამიანის უფლებათა დარღვევასთანაა დაკავშირებული. თუმცა მსგავსი პოზიცია ეწინააღმდეგება, საკუთრივ, სასამართლოს პრაქტიკას, რომელიც ქარტიის ძალაში შესვლის შემდეგ ჩამოყალიბდა, ვინაიდან თავის გადაწყვეტილებებში ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო ყოველმხრივ ცდილობს, გააფართოოს ქარტიის გამოყენების სფერო.⁴¹

ასეთი გადაწყვეტილებების ერთ-ერთი მაგალითია *Ruiz Zambrano*-ს საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილება,⁴² რომელიც ეხებოდა ბელგიის ხელისუფლების მიერ ბინადრობის ნებართვისა და უმუშევრობის შემწეობის მინიჭებაზე უარის თქმას სამი შვილის მამისთვის, რომელთაგან ორს ევროკავშირის მოქალაქეობა ჰქონდა. ECJ-მ განაცხადა, რომ ამ საქმეში ბინადრობის ნებართვისა და უმუშევრობის შემწეობის მინიჭების საკითხები კავშირის სამართლის სფეროში იმყოფება და

39 იხ. *ბერძნული რადიო და ტელევიზია AE („ERT“)* და დასაქმებულ პირთა ასოციაციების პანელინური ფედერაცია მუნიციპალური საინფორმაციო საზოგადოების, სოტირიოს კუველასის, ნიკოლაოს ავდელასის და სხვების წინააღმდეგ (*Elliniki Radiophonia Tileorassi AE (“ERT”) and Panellinia Omospondia Syllogon Prossopikou v. Dimotiki Etairia Pliroforisis and Sotirios Kouvelas and Nicolaos Avdellas and others*), 1991 წლის 18 ივნისი, 43-ე პუნქტი.

40 იხ. *დანიელე ანბალდი გვიდონის მუნიციპალიტეტის მერისა და ლაციოს რეგიონის პრეზიდენტის წინააღმდეგ (Daniele Annibaldi v. Sindaco del Comune di Guidonia and Presidente Regione Lazio)*, 1997 წლის 18 დეკემბერი, მე-13 პუნქტი.

41 იხ. ი. პაპავა, *ევროპის კავშირის ძირითადი უფლებების ქარტია, როგორც ადამიანის უფლებათა დაცვის ინსტრუმენტი*, სამართალი და მსოფლიო, 13, 2019, 84-85.

42 იხ. *ბერარდო რუის ზამბრანო საოჯახო საქმეთა ეროვნული ოფისის (ONEm) წინააღმდეგ (Gerardo Ruiz Zambrano v. Office national de l'emploi (ONEm))*, 2011 წლის 8 მარტი.

მიუთითა ეკ-ის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების მე-20 მუხლზე, რომელიც ევროპის კავშირის მოქალაქეობასა და კავშირის მოქალაქეთა უფლებებს ეხება. ლუქსემბურგის სასამართლოს აზრით, ეს მუხლი პირდაპირ „გამორიცხავს ეროვნული ღონისძიებების გატარებას, რამაც კავშირის მოქალაქეებისთვის შეიძლება იმ უფლებებით რეალურად სარგებლობის წართმევა გამოიწვიოს, რომლებიც მათ კავშირის მოქალაქეთა სტატუსით აქვთ მინიჭებული“.⁴³ ევროკავშირის მოქალაქეობის მქონე ბავშვების მამისთვის ბინადრობის ნებართვისა და უმუშევრობის შემწეობის მიუნიჭებლობის შემთხვევაში, ბავშვები შეიძლება იძულებულნი გახდნენ, შეიცვალონ საცხოვრებელი ადგილი, ან, სულაც, დატოვონ კავშირის ტერიტორია და, შესაბამისად, ვერ შეძლონ, ისარგებლონ ეკ-ის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების მე-20 მუხლით განმტკიცებული უფლებებით.⁴⁴

ლუქსემბურგის სასამართლოს მიერ ქარტიის ფართო ინტერპრეტაციის კიდევ ერთი მაგალითია *Fransson*-ის საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილება.⁴⁵ ამ საქმეში სასამართლოს პასუხი უნდა გაეცა შვედეთის სასამართლოს პრეიუდიციულ მოთხოვნაზე, რომელიც განიხილავდა სისხლის სამართლის საქმეს შვედი მეთევზის, ჰანს ოკერბერგ ფრანსონის წინააღმდეგ. ამ უკანასკნელს ბრალი ედებოდა 2004-2005 წწ. წინასწარ განზრახვით ყალბი საგადასახადო ანგარიშგების (დეკლარაციის) წარდგენასა და გადასახადების (მათ შორის დღგ-ის) გადაუხდელობაში. იმის გათვალისწინებით, რომ განსასჯელი თავიდან ადმინისტრაციულ პასუხისგებაში იყო მიცემული და მას უკვე გადახდილი ჰქონდა ყალბი საგადასახადო დეკლარაციის წარდგენისთვის დაკისრებული ადმინისტრაციული ჯარიმა, ადგილობრივი სასამართლო ითხოვდა განმარტებას, იმავე ქმედებისთვის განსასჯელის სისხლისსამართლებრივ პასუხისგებაში მიცემა ეწინააღმდეგებოდა თუ არა ქარტიის 50-ე მუხლით განმტკიცებულ პრინციპს (ორმაგი დასჯის დაუშვებლობის უფლებას).⁴⁶

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ეს უფლება უზრუნველყოფილია ასევე ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის N7 ოქმის მე-4 მუხლით და სტრასბურგის სასამართლოსაც არაერთი გადაწყვეტილება აქვს მიღებული მისი ახსნა-განმარტების თაობაზე. მიუხედავად ამისა, ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლო თავის გადაწყვეტილებაში არც კონვენციის N7 ოქმის მე-4 მუხლზე აკეთებს მითითებას და არც ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მრავალრიცხოვან გადაწყვეტილებებზე. მან გაფართოებულად განმარტა ქარტიის 51(1)-ე მუხლი და მივიდა დასკვნამდე, რომ მოქალაქე ფრანსონის პასუხისგებაში მიცემის საკითხი „ევროპის კავშირის სამართლის სფეროში“ ექცევა, იმ საფუძვლიდან გამომდინარე, რომ მის მიმართ, ჯარიმის სახით,

43 იხ. იქვე, 42-ე პუნქტი.

44 იხ. იქვე, 44-ე პუნქტი.

45 იხ. პროკურატურა ჰანს ოკერბერგ ფრანსონის წინააღმდეგ (*Åklagaren v. Hans Åkerberg Fransson*), 2013 წლის 26 თებერვალი.

46 ევროპის კავშირის ძირითადი უფლებების ქარტიის 50-ე მუხლში, კერძოდ, აღნიშნულია: „არავინ შეიძლება დაექვემდებაროს სისხლისსამართლებრივი წესით ხელახლა დევნას ან დასჯას იმ დანაშაულისთვის, რომლის გამოც კავშირის ფარგლებში იგი ერთხელ უკვე საბოლოოდ იქნა გამართლებული ან მსჯავრდებული კანონის შესაბამისად“.

შეფარდებული ადმინისტრაციული სასჯელი „ეკ-ის სისტემის ნაწილია“ „დღგ-ის ეფექტიანი ამოღების კუთხით“. შვედეთის სასამართლოს მოთხოვნაზე პასუხის გაცემისას ლუქსემბურგის სასამართლო ამტკიცებს, რომ ქარტიის 50-ე მუხლში განმტკიცებული პრინციპი არ გამორიცხავს დღგ-ის სფეროში ვალდებულებათა დარღვევების მიმართ როგორც საგადასახადო, ისე სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობის გამოყენებას, ოღონდ იმ პირობით, თუ პირველი მათგანის ფარგლებში დაკისრებული სასჯელი (ჯარიმის გადახდა), თავისი არსით, სისხლისსამართლებრივი ხასიათის არ არის.⁴⁷ ამასთან, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო განმარტავს, რომ მსგავსი საკითხების გადაწყვეტისას აუცილებელია გარკვეული კრიტერიუმებით ხელმძღვანელობა, რომელთაგან მთავარი სასჯელის სიმკაცრეა⁴⁸ და იმ დასკვნამდე მიდის, რომ მოცემული საქმის ფარგლებში ჯარიმის გადახდის სახით დაკისრებული სასჯელი თავისი ბუნებით სისხლისსამართლებრივი სასჯელი არ არის. აქ საგულისხმოა კიდევ ერთი გარემოება: მიუხედავად იმისა, რომ ზემოხსენებული კრიტერიუმები ცნობილი „ენგელის კრიტერიუმების“⁴⁹ ანალოგიურია, რომელსაც სტრასბურგის სასამართლო 1976 წლიდან იმავე მიზნებისთვის იყენებს, ECJ საგულდაგულოდ არიდებს თავს ამის შესახებ მცირე მითითებასაც კი.⁵⁰

ლუქსემბურგის სასამართლოს მიერ ქარტიის ახსნა-განმარტების არანაკლებ საინტერესო მაგალითია *Melloni*-ს საქმეზე მიღებული გადაწყვეტილება,⁵¹ რომელშიც იგი იძლევა განმარტებას ქარტიის 53-ე მუხლის გამოყენებასთან დაკავშირებით. თაღლითობისთვის იტალიაში დაუსწრებლად გასამართლებული იტალიის მოქალაქე სტეფანო მელონი, რომელსაც 10 წლით თავისუფლების აღკვეთა შეეფარდა, დაკავებულ იქნა ესპანეთში, იტალიის სასამართლოს მიერ გაცემული დაპატიმრების ევროპული ორდერის საფუძველზე. განმარტებისთვის ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლოს ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლომ მიმართა, რომელიც დამნაშავეს გადაცემაზე უარს იმ საფუძველით აცხადებდა, რომ დაუსწრებლად გასამართლებას ესპანეთის კონსტიტუციაში განმტკიცებული სამართლიანი სასამართლო განხილვის უფლების დარღვევად განიხილავდა. ამასთან, საკონსტიტუციო სასამართლო ქარტიის 53-ე მუხლზე მიუთითებდა, რომლის თანახმადაც, ქარტიის არცერთი დებულება არ შეიძლება განიმარტოს როგორც შეზღუდვა ან ხელყოფა ადამიანის უფლებებისა და ძირითადი თავისუფლებებისა, რომლებიც მათი გამოყენების შესაბამისი სფეროების ფარგლებში წევრი სახელმწიფოების კონსტიტუციებითაა აღიარებული და ამტკიცებდა, რომ მოცემულ შემთხვევაში ადამიანის უფლებათა დაცვის ეროვნული სისტემა ქარტიით გათვალისწინებულ ანალოგიურ სისტემაზე უფრო ფართოა, რაც იმას ნიშნავს, რომ შესაძლებელია, ევროკავშირის სამართლის

47 იხ. იქვე, გადაწყვეტილების სარეზოლუციო ნაწილი.

48 იხ. იქვე, 35-ე პუნქტი.

49 იხ. *ენგელი და სხვები წინააღმდეგ (Engel and Others v. the Netherlands)*, 1976 წლის 8 ივნისი.

50 იხ. В. О. Рябова, *Европейская конвенция прав человека и Хартия ЕС об основных правах - сравнительный анализ толкования и применения Судом ЕС и Европейским Судом по правам человека*, Московский журнал международного права, 4 (96), 2014, 184.

51 იხ. *სტეფანო მელონი ესპანეთის გენერალური პროკურატურის წინააღმდეგ (Stefano Melloni v. Ministerio Fiscal)*, 2013 წლის 26 თებერვალი.

ნორმები არ იქნეს გამოყენებული. თუმცა ECJ-მ ქარტიის ეს მუხლი სხვაგვარად განმარტა და მიუთითა, რომ ესპანეთის საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ გაკეთებული ინტერპრეტაცია ეწინააღმდეგება ევროპის კავშირის სამართლის უზენაესობის პრინციპს, რომელიც, თავის მხრივ, ეკ-ის მართლწესრიგის არსებითი მახასიათებელია და, როგორც წესი, გამოირიცხავს, რომ ეროვნულმა, მათ შორის კონსტიტუციურმა რეგულაციებმა შეზღუდოს, ან ხელყოს ევროკავშირის სამართლის ეფექტიანობა, ან მოქმედება წევრი სახელმწიფოს ტერიტორიაზე.⁵² შესაბამისად, სასამართლოს აზრით, ეროვნულ კონსტიტუციურ ტრადიციებთან კავშირის სამართლის რომელიმე ნორმის შეუსაბამობა არ არის ეკ-ის სამართლის ნორმის გამოყენებლობის საფუძველი მაშინაც კი, როდესაც ადამიანის უფლებათა დაცვის შესაძლებლობები ეროვნული სისტემის ფარგლებში უფრო ფართოა და დაცვის უფრო მაღალ ხარისხს ითვალისწინებს, ვიდრე ძირითადი უფლებების ქარტია.⁵³ თავის გადაწყვეტილებაში ლუქსემბურგის სასამართლომ ასევე მიუთითა, რომ მოცემულ საქმეში ბრალდებულს სასამართლო სხდომაზე დასწრების უფლება არ დარღვევია, რადგანაც იგი სათანადო წესით იყო ინფორმირებული სასამართლო განხილვის დროისა და ადგილის თაობაზე და მის არყოფნაში მის კანონიერ ინტერესებს ადვოკატი წარმოადგენდა და იცავდა.

ამრიგად, ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლოს მიერ ადამიანის უფლებათა დაცვის საქმეებზე ძირითადი უფლებების ქარტიის საფუძველზე გამოტანილი გადაწყვეტილებების ზემოაღნიშნული მაგალითებიდან გამომდინარე, ნათელია, რომ ქარტიის დებულებების, მათ შორის 51(1)-ე მუხლის, განმარტებისას სასამართლო იმავე მიდგომას განაგრძობს, რომელიც მან ჯერ კიდევ ამ დოკუმენტის მიღებამდე დიდი ხნით ადრე აირჩია. მეტიც, როგორც ვნახეთ, ბოლო დროს ლუქსემბურგის სასამართლოს გადაწყვეტილებებში სულ უფრო იშვიათად ფიგურირებს მითითებები როგორც ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციაზე, ისე ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკაზე. შესაბამისად, ქარტიის გამოყენების შეზღუდვის მომხრეთა თავდაპირველი გათვლები იმაზე, რომ ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლო „ადამიანის ძირითად უფლებათა დაცვის გარანტი“ მხოლოდ ქარტიის 51(1)-ე მუხლით განსაზღვრულ შემთხვევაში უნდა ყოფილიყო, სხვა დანარჩენ შემთხვევებში კი, როდესაც წევრი სახელმწიფოები ევროკავშირის სამართლის იმპლემენტაციას არ ახდენენ, ასეთად სტრასბურგის სასამართლო უნდა დარჩენილიყო, შეიძლება ითქვას, რომ არ გამართლდა.

თუ ძირითადი უფლებების ქარტიის განმარტებისადმი ECJ-ს მიდგომასა და მის სწრაფვას – დამოუკიდებლად, კონვენციასა და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკაზე მითითების გარეშე, მიიღოს გადაწყვეტილებები ადამიანის უფლებათა საქმეებზე, – ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციასთან ევროპის კავშირის შეერთების პრიზმაში განვიხილავთ, იქმნება შთაბეჭდილება, რომ სასამართლო ყოველნაირად ცდილობს, ხაზი გაუსვას იმ გარემოებას, რომ მას ეს კონვენცია უკვე ნაკლებად სჭირდება; მას აქვს ძირითადი უფლებების

⁵² იხ. იქვე, 59-ე პუნქტი.

⁵³ იხ. იქვე, მე-60 პუნქტი.

ქართია, რომელიც სავსებით საკმარისია ევროკავშირში ადამიანის უფლებათა დასაცავად.⁵⁴ მოკლედ, ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლო ირწმუნება, რომ იგი კარგა ხანია, გასცდა ეკონომიკური რეგიონული სასამართლოს ფარგლებს და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მხრიდან საგარეო კონტროლის გარეშეც ადვილად შეუძლია ფონს გასვლა. აღნიშნულის გათვალისწინებით, ძირითადად, მაინც პროგნოზირებადი და ლოგიკური იყო, რომ ლუქსემბურგის სასამართლომ თავისი 2014 წლის 18 დეკემბრის N2/13 დასკვნით⁵⁵ უარყოფითი პასუხი გასცა ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპულ კონვენციასთან ევროპის კავშირის შეერთების შესახებ შეთანხმების პროექტის ევროკავშირის სამართალთან შესაბამისობის საკითხს.⁵⁶ ამასთან, მისი მთავარი გზავნილი, გარდა იმისა, რომ არ სურს სტრასბურგის სასამართლოს „კონტროლის ქვეშ“ აღმოჩენა, ისაა, რომ ეკ-ის სამართალი, თავისი შინაგანი ბუნებიდან გამომდინარე, შეუთავსებელია ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის სისტემაში ევროპის კავშირის ფორმალურ მონაწილეობასთან, კერძოდ, შეუთავსებელია რამდენიმე მნიშვნელოვანი გარემოების გამო:

- 54 იხ. ი. პაპავა, *ევროპის კავშირის ძირითადი უფლებების ქართია, როგორც ადამიანის უფლებათა დაცვის ინსტრუმენტი*, სამართალი და მსოფლიო, 13, 2019, 88.
- 55 იხ. Opinion pursuant to Article 218(11) TFEU. Opinion 2/13 of 18 December 2014 of the Court of Justice of the European Union, პუნქტი 212. <<https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=160882&doclang=EN>> [29/05/2021]. ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლოს N2/13 დასკვნის დეტალური ანალიზის თაობაზე იხ. ი. პაპავა, *ევროპის კავშირის შეერთება ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპულ კონვენციასთან: ობიექტური აუცილებლობა თუ შეუთავსებელის შეთავსების მცდელობა? ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს 2/13 დასკვნის ანალიზი*, საკონსტიტუციო სამართლის მიმოხილვა, XII, 2018, 97-118; ა. ფიცხალაშვილი, გ. მირიანაშვილი, ადამიანის უფლებათა დაცვის პოლიტიკა ევროპული კავშირის სამართალში, გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის საგამომცემლო ცენტრი, თბ., 2018, 154-173.
- 56 მიუხედავად არცთუ მარტივი მოლაპარაკებებისა, შეერთების შესახებ შეთანხმების პროექტი მხარეთა მიერ შემჭიდროებულ ვადებში იქნა შეთანხმებული; მასზე მუშაობა 2013 წლის ივნისში დასრულდა. ამის შემდეგ ევროპის კომისიამ ოფიციალურად მიმართა ლუქსემბურგის სასამართლოს შეთანხმების პროექტის კავშირის დამუშავებელ ხელშეკრულებებთან შესაბამისობის თაობაზე დასკვნის მიღების მოთხოვნით. სასამართლოში გამართული მოსმენებისას პროექტს მხარი დაუჭირეს თავად კომისიამ, ეკ-ის საბჭომ და ევროპის პარლამენტმა, ასევე 24-მა წევრმა ქვეყანამ. მართალია, ზოგიერთი დათქმით, მაგრამ, ერთიანობაში, პროექტს მხარი დაუჭირა აგრეთვე მართლმსაჯულების სასამართლოს გენერალურმა ადვოკატმა ჯულიან კოკოტმა, რომელმაც 2014 წლის ივნისში თავისი დეტალური დასკვნა წარუდგინა სასამართლოს (იხ. View of Advocate General Kokott delivered on 13 June 2014. Opinion procedure N2/13). ყოველივე ამან ბევრს (მათ შორის აკადემიურ წრეებშიც) გაუჩინა განცდა, რომ კონვენციასთან ეკ-ის შეერთება უკვე საბოლოოდ გადანყვეტილი საკითხი იყო და მას მხოლოდ გარკვეული სამართლებრივი გაფორმება და ესაჭიროებოდა, თუმცა ლუქსემბურგის სასამართლოს საბოლოო „ვერდიქტმა“ ეს ეიფორია აშკარა და დაუფარავი იმედგაცრუებით შეცვალა. ამიტომ გასაკვირი არაა, რომ N2/13 დასკვნის თავდაპირველ შეფასებებს მკვეთრად გამოხატული ემოციების ელფერი დაჰკრავს; კერძოდ, სასამართლოს ლიად „დასდეს ბრალი“, პირველ რიგში, საკუთარ უფლებამოსილებათა დაცვის სურვილით გამოწვეულ ზედმეტად ფორმალისტურ მიდგომაში (იხ. Editorial Comments: *The EU's Accession to the ECHR – a “NO” from the EC!* Common Market Law Review, Vol. 52, N1, 2015, 1-16), ხოლო თავად დასკვნას კი ახასიათებდნენ როგორც „უკან გადადგმულ გიგანტურ ნაბიჯს“ (იხ. J. Odermatt, *A Giant Step Backwards? Opinion 2/13 on the EU's Accession to the European Convention on Human Rights* (February 24, 2015). <<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2654633>> [30.05.2020]), „ფუნდამენტურად მცდარს“ (იხ. S. Peers, *The EU's Accession to the ECHR: The Dream Becomes a Nightmare*, German Law Journal, N16 (1), 2015, 213. <<https://doi.org/10.1017/S2071832200019489>> [30.05.2020]) და, მეტიც, როგორც „აშკარა და თვალმომავალი საფრთხის ადამიანის უფლებებისთვის“ (იხ. S. Peers, *The CJEU and the EU's Accession to the ECHR: A Clear and Present Danger to Human Rights Protection*, 18 December 2014. <<http://eulawanalysis.blogspot.com/2014/12/the-cjeu-and-eus-accession-to-echr.html>> [29/05/2021]). კონვენციასთან ეკ-ის არმემდგარი შეერთება ყველაზე დიდი დარტყმა სტრასბურგის სასამართლოსთვის აღმოჩნდა, რომლის მაშინდელმა თავმჯდომარემ, დ. შპილმანმა 2015 წლის იანვრის ბოლოს წარდგინილ 2014 წლის ანგარიშში ლუქსემბურგის სასამართლოს დასკვნას „დიდი იმედგაცრუება“ უწოდა და აღნიშნა, რომ ახლა სწორედ ECtHR-ს ეკისრება განსაკუთრებული პასუხისმგებლობა, რათა მან ყველაფერი გააკეთოს ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლოს ამ ნაბიჯის უარყოფითი შედეგებისგან მოქალაქეების დასაცავად (იხ. European Court of Human Rights. Annual Report, 2014. Strasbourg, 2015, 6. <https://www.echr.coe.int/Documents/Annual_Report_2014_ENG.pdf> [29/05/2021]).

პირველი, კავშირის სამართალი სამართლის ავტონომიური სისტემაა, რომელსაც ეკ-ის ინსტიტუტებიცა და წევრი სახელმწიფოებიც გულმოდგინედ იცავენ როგორც ეროვნული, ისე საერთაშორისო სამართლის გავლენისგან.⁵⁷ შესაბამისად, გამონაკლისების დაშვება, თუნდაც იმავე კონვენციისა და მისი სისტემის ფარგლებში შექმნილი საკონტრალო-საზედამხედველო მექანიზმების გამო, მთელი ამ სისტემის სიმწყობრეს დაარღვევს;

მეორე, ევროკავშირის უკვე აქვს ადამიანის უფლებათა საკუთარი „კონვენცია“, ძირითადი უფლებების ქარტიის სახით. ეს არის ადამიანის უფლებათა ერთგვარი კოდექსი, – თანაც, უფრო ვრცელი და გაუმჯობესებული, ვიდრე თავად ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციაა. ამიტომაც კონვენციასა და სტრასბურგის სასამართლოს პრაქტიკაზე სწორების აღების საჭიროება აღარც არსებობს;⁵⁸

მესამე, ადამიანის უფლებათა სამართლის დაცვის მექანიზმი ევროკავშირში მუშაობს და საკმაოდ ეფექტიანადაც.⁵⁹ მისი უპირატესობა ისაა, რომ იგი სწორედ ეკ-ის ინტერესებს ემსახურება და არა, ზოგადად, მთელი კონტინენტის. შესაბამისად, კიდევ რაღაც ახლის გამოგონება, მით უმეტეს, ლუქსემბურგის სასამართლოს სხვა სასამართლოს იურისდიქციის ქვეშ გადაცემა, არცთუ მთლად გასაგები ხდება;⁶⁰

57 საგულისხმოა, რომ ევროპის კავშირის პოზიცია კონვენციასთან შეერთების თაობაზე მოლაპარაკებების საწარმოებლად წინდანივე (მისი დამფუძნებელი ხელშეკრულებებისადმი თანდართული N8 ოქმით) იმგვარადაა განსაზღვრული, რომ შეერთებამ გავლენა არ უნდა მოახდინოს ევროკავშირის სამართლის ავტონომიურ, სპეციფიკურ ხასიათსა და მის თავისებურებებზე. ამიტომ სულაც არაა გასაკვირი, რომ ლუქსემბურგის სასამართლომ თავის დასკვნაში, ჯერ ერთი, სიტყვა „ავტონომია“ 17-ჯერ გამოიყენა (იხ. S. Douglas-Scott, *Autonomy and Fundamental Rights: The ECJ's Opinion 2/13 on Accession of the EU to the ECHR*, *Europarättslig Tidskrift* (Swedish European Law Journal), 1, 2016, 36), მეორე კიდევ, პირდაპირ განაცხადა, რომ „[...] თვით ეკ-ის სამართლის არჩი [...] მოითხოვს, რომ ურთიერთობები წევრ სახელმწიფოებს შორის რეგულირდებოდეს ევროკავშირის სამართლით, ნებისმიერი სხვა სამართლის გამორიცხვით, თუკი ამას ეკ-ის სამართალი ითხოვს.“ (იხ. დასკვნა N2/13, 212-ე პუნქტი).

58 ამ კონტექსტში, ალბათ, ნიშანდობლივია ის გარემოება, რომ ლუქსემბურგის სასამართლომ ევროკავშირის, ფაქტობრივად, ორჯერ აუკრძალა საერთაშორისო სასამართლოს შექმნაში მონაწილეობა – პირველად, ერთიანი ეკონომიკური სივრცის სასამართლოს (იხ. Opinion delivered pursuant to the second subparagraph of Article 228(1) of the Treaty establishing the European Economic Community. Opinion N1/91 of 14 December 1991) და, მეორედ, ევროპის საპატენტო სასამართლოს შექმნასთან მიმართებით (იხ. Opinion pursuant to Article 218(11) TFEU. Opinion N1/09 of 8 March 2011). ორივე შემთხვევაში, ევროპის მართლმსაჯულების სასამართლომ მიიჩნია, რომ ამ სასამართლოების შექმნა არ შეესაბამებოდა ევროკავშირის სამართალს. მოგვიანებით კი ერთ-ერთ ბოლოდროინდელ საქმეზე 2018 წელს მიღებულ გადაწყვეტილებაში მან უკიდურესად გულახდილად და ხისტად განაცხადა, რომ ევროკავშირის სასამართლო სისტემის მიღმა მყოფი სასამართლოს შექმნის ნებისმიერი მცდელობა, რომელსაც თუნდაც თეორიულად ექნება კავშირის სამართლის სფეროში შემავალ საკითხებზე გადაწყვეტილებების მიღების შესაძლებლობა, ეკ-ის სამართალს ეწინააღმდეგება (იხ. *სლოვაკეთის რესპუბლიკა სადამზღვევე კომპანია „Achmea BV“-ს წინააღმდეგ (Slovak Republic v. Achmea BV)*, 2018 წლის 6 მარტი).

59 ამას თავად სტრასბურგის სასამართლოც აღიარებს. კერძოდ, *Bosphorus-ის საქმეზე* მიღებულ საეტაპო გადაწყვეტილებაში მან პირდაპირ განაცხადა, რომ ევროპის კავშირში, ფაქტობრივად, დაცულია ადამიანის უფლებათა სამართალი, რომ მისი დამფუძნებელი ხელშეკრულებები სრულად შეესაბამება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მოთხოვნებს და რომ „ეკ-ის სამართლის მიერ ადამიანის ფუნდამენტური უფლებების დაცვის დონე [...] ეკვივალენტურია [...] კონვენციის სისტემით უზრუნველყოფილის“ (იხ. „ბოსფორუს ეირვეისი“ ირლანდიის წინააღმდეგ (*Bosphorus Airways (Bosphorus Hava Yollari Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi) v. Ireland*)), 2005 წლის 30 ივნისი, 165-ე პუნქტი). მას აქვს საკუთარი სასამართლო ორგანო, ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს სახით, რომელიც განიხილავს ადამიანის უფლებათა სავარაუდო დარღვევის საქმეებს, მათ შორის პრეიუდიცული პროცედურის ფარგლებში, – სასამართლო, რომლის გადაწყვეტილებებს, ზოგადად, გადაიწმინდა არ სჭირდება. საგულისხმოა, რომ წევრი ქვეყნები, რომლებიც კავშირის სამართლის იმპლემენტაციას ახდენენ, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს ფარგლებში თავიანთი ვალდებულებების დამრღვევებად მხოლოდ იმ შემთხვევაში მიიჩნევიან, თუკი კონვენციით გარანტირებული უფლებების დაცვა ევროკავშირის დონეზე „აშკარად არასაკმარისი“ იქნება; ასეთ დროს საერთაშორისო თანამშრომლობის ინტერესს გადაწმინდის კონვენციის, როგორც ადამიანის უფლებათა დაცვის სფეროში „ევროპული საჯარო წესრიგის კონსტიტუციური ინსტრუმენტის“, როლი და მიზნები (იხ. იქვე, 156-ე პუნქტი).

60 ამ თვალსაზრისით, ნიშანდობლივი და საგულისხმოა ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს ყოფილი გენერალური ადვოკატის, ა. ტოტის ყველაზე ხშირად ციტირებული მოსაზრება იმის თაობაზე, რომ „არ არსებობს არანაირი თეორიული თუ პრაქტიკული დასაბუთება ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლოს გადასაცემად სხვა სასამართლოს იურისდიქციის ქვეშ, რომელიც შეიძლება (და უნდა) განხილულ იქნეს მხოლოდ როგორც თანასწორი და არა როგორც მალა მდგომი და რომელიც, ამავე დროს, სულ უფრო კლებადი რაოდენობის ეკ-ის არანაირ სახელმწიფოებს წარმოადგენს“ (იხ. A. G. Toth, *The European Union and Human Rights: The Way Forward*, *Common Market Law Review*, Vol. 34, N3, 1997, 491–529).

მეოთხე, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია ვერანაირად ვერ ეწერება ევროკავშირის შიდა სამართალში. თუ ბრიუსელი მას შეუერთდება, კონვენცია ავტომატურად ეკ-ის შიდა სამართალი გახდება; ამ უკანასკნელის ფარგლებში კი კავშირის სამართლის ახსნა-განმარტებისა და გამოყენების მონოპოლია ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს ეკუთვნის.⁶¹ შესაბამისად, სტრასბურგის სასამართლოს ადგილი კავშირის შიდა სამართლის სისტემაში ელემენტარულად აღარ რჩება.⁶²

მართალია, ევროპის კომისიის თავმჯდომარემ 2016 წლის 19 აპრილს განაცხადა, რომ კონვენციასთან შეერთება ევროკავშირისთვის პოლიტიკურ პრიორიტეტად რჩება,⁶³ ხოლო 2020 წლის 29 სექტემბრიდან ევროპის კომისიამ და ევროპის საბჭოს 47-მა წევრმა ქვეყანამ, სულაც, ოფიციალურად განაახლეს მოლაპარაკებების პროცესი ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის კონვენციასთან ევროპის კავშირის შეერთების შესახებ,⁶⁴ მაგრამ აშკარაა, რომ ლუქსემბურგის სასამართლოს უარყოფითმა დასკვნამ ევროპულ კონვენციასთან ეკ-ის შეერთების პერსპექტივა ძალზე ბუნდოვანი გახადა. არადა, კონვენციასთან შეერთება (მიუხედავად იმისა, რომ დროში არანაირი კონკრეტული თარიღით არაა შემოფარგლული) – ეს კავშირის მხოლოდ სურვილი კი არა, იურიდიული ვალდებულებაა, რომელიც ევროპის კავშირის შესახებ ხელშეკრულების მე-6(2) მუხლშია გათვალისწინებული და, აქედან გამომდინარე, პირველადი სამართლის ნორმათა კატეგორიას განეკუთვნება. წინასწარვეა გაცხადებული ისიც, რომ შეერთებამ არანაირი ზიანი არ უნდა მიაყენოს კავშირის სამართლის ავტონომიურ ხასიათსა და ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლოს, როგორც ევროპის კავშირის სამართლის იურისდიქციულ დაცვაზე ზედამხედველობის განმახორციელებელი ერთადერთი ორგანოს, სტატუსს.

61 იმ შემთხვევაში, თუ, შეერთების შედეგად, ევროპული კონვენცია ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების ნაწილი გახდება, მხოლოდ ლუქსემბურგის სასამართლოს უნდა ჰქონდეს წევრ სახელმწიფოებს შორის კონვენციის გამოყენებასთან დაკავშირებით წამოჭრილი დავების განხილვის უფლება, მიუხედავად იმისა, რომ თავად კონვენცია მსგავსი სახელმწიფოთაშორისი დავების სტრასბურგის სასამართლოს მეშვეობით მოგვარების შესაძლებლობას ითვალისწინებს. ეს პოზიცია საგანგებოდაა საზღვარსგარეთ ევროკავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოს N2/13 დასკვნაში: „ეკ-ის სამართლის სფეროში ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის გამოყენებასთან დაკავშირებით, ეკ-ის სახელმწიფოებს შორის ან ეკ-ის სახელმწიფოებსა და ეკ-ის ინსტიტუტებს შორის დავების მიმართ მხოლოდ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს იურისდიქციის აშკარა გამორიცხვა... იქნება ევროპის კავშირის ფუნქციონირების შესახებ ხელშეკრულების 344-ე მუხლის [ე.ი. ლუქსემბურგის სასამართლოს ექსკლუზიური იურისდიქციის მოთხოვნის] შესაბამისი“ (იხ. პუნქტი 213).

62 იხ. М. Л. Энтин, Е. Г. Энтина, *Влияние права прав человека на прогрессивное развитие современного международного права*, Московский журнал международного права, 4, 2017, 47.

63 იხ. Institutions start discussing way forward after ECHR setback. By Georgi Gotev, EURACTIV.com, 21/04/2016. <<https://www.euractiv.com/section/justice-home-affairs/news/institutions-start-discussing-way-forward-after-echr-setback/>> [29/05/2021]. ცნობისთვის, უნდა აღინიშნოს, რომ ევროპის კომისიის თავმჯდომარის პოსტი იმ დროისთვის ჟან-კლოდ იუნკერს ეკავა, რომელიც ამ თანამდებობაზე 2019 წლის 1 ნოემბრიდან ურსულა ფონ დერ ლაიენმა შეცვალა.

64 იხ. The EU's accession to the European Convention on Human Rights, joint statement on behalf of the Council of Europe and the European Commission. <<https://www.coe.int/en/web/portal/-/the-eu-s-accession-to-the-european-convention-on-human-rights>> [29/05/2021]. საგულისხმოა, რომ 2019 წლის ოქტომბერში ევროპის კომისიამ ევროპის საბჭოს გენერალურ მდივანს აცნობა, რომ ევროკავშირი მზადაა, განაახლოს მოლაპარაკებები ადამიანის უფლებათა ევროპულ კონვენციასთან შეერთების თაობაზე. ევროპის საბჭოს მინისტრთა კომიტეტმა შესაბამისი გადაწყვეტილება მოლაპარაკებების წარმოების მანდატის განსაზღვრის შესახებ 2020 წლის დანასყისში მიიღო, რასაც შედეგად სტრასბურგში მხარეებს შორის მოლაპარაკებების პროცესის ოფიციალური განახლება მოჰყვა (2020 წლის 29 სექტემბრიდან) (იხ. ЕС возобновил переговоры о присоединении к Европейской конвенции о правах человека. EUROINTEGRATION.com.ua, 29 сентября 2020. <<https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2020/09/29/7114816/>> [29/05/2021]).

ის, თუ როგორ მოხერხდება ამ ორი ურთიერთგამომრიცხავი წანამძღვრის ერთმანეთთან შეთავსება, ამის ნახვა ჯერ კიდევ მოგვიწევს, ოღონდ საკითხავი ის არის, დროის რა პერსპექტივაში. აღნიშნულის გათვალისწინებით, შეიძლება დაბეჯითებით ითქვას, რომ ევროპის საბჭოსა და ევროკავშირის სახელმწიფოებს ამთავითვე მნიშვნელოვანი ძალისხმევა დასჭირდებათ „ინოვაციური იურიდიული აზროვნებისა“ და „სამართლებრივი გენიალობის“ გამოსავლენად, რათა შეერთების შესახებ შეთანხმების პროექტის ახალმა ვარიანტმა სრულად დააკმაყოფილოს ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლო.⁶⁵

ვიდრე ეს მოხდება, ერთი რამ ფაქტია: ლისაბონის ხელშეკრულების ძალაში შესვლისა და, განსაკუთრებით, კონვენციასთან ევროპის კავშირის შეერთების შესახებ შეთანხმების პროექტის „არაკონსტიტუციურობის“ თაობაზე საკონსულტაციო დასკვნის მიღების მომენტიდან ლუქსემბურგის სასამართლო მიზანმიმართულად შეუდგა ადამიანის უფლებათა სამართლის სფეროში საკუთარი პრეცედენტული სამართლის ჩამოყალიბებას და მთავარი ორიენტაცია ეკ-ის ძირითადი უფლებების ქარტიის ახსნა-განმარტებასა და გამოყენებაზე აიღო. ეს კი, პრაქტიკულად, იმას ნიშნავს, რომ მოცემულ ეტაპზე ლუქსემბურგისა და სტრასბურგის სასამართლოებს შორის ურთიერთქმედება არა ადამიანის უფლებების საერთოევროპული სისტემის ჩამოყალიბებისა და მისი უნიფიცირებულად განვითარების მიმართულებით ვითარდება, არამედ იგი ევროკავშირის სამართლებრივი სისტემისა და კონვენციის „ჰარმონიულ“ თანაარსებობას ისახავს მიზნად.⁶⁶

ასეა თუ ისე, ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლოს მიერ ძირითადი უფლებების ქარტიის გამოყენების მზარდ პრაქტიკას შეუძლია, ლუქსემბურგის სასამართლოსთვის მნიშვნელოვნად შეასუსტოს კონვენციისა და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს პრაქტიკის აუცილებლობა და ამით წევრ სახელმწიფოებში შექმნას შთაბეჭდილება (განცდა) იმისა, რომ ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპულ კონვენციასთან კავშირის შეერთებამ უკვე დაკარგა თავისი აქტუალობა, ევროკავშირის დონეზე ადამიანის უფლებათა დაცვის მაღალი ხარისხისა და ეკ-ის ძირითადი უფლებების ქარტიის არსებობის გათვალისწინებით.⁶⁷ მეტიც, აქა-იქ უკვე გაისმა მოწოდებები, რომ გადაისინჯოს ტრადიციული საკრალურ-სათუთი დამოკიდებულება კონვენციისადმი, როგორც ადამიანის უფლებების შესახებ ყველაზე ავტორიტეტული ევროპული დოკუმენტისადმი, ზუსტად იქიდან გამომდინარე, რომ ქარტია ადამიანის უფლებათა დაცვის უფრო მაღალ დონეს გვთავაზობს.⁶⁸

65 nb. P. Tacik, *After the Dust Has Settled: How to Construct the New Accession Agreement after Opinion 2/13 of the CJEU*, German Law Journal, Vol. 18, N4, 2017, 919–967.

66 იხ. ა. ფირცხალაშვილი, გ. მირიანაშვილი, ადამიანის უფლებათა დაცვის პოლიტიკა ევროპული კავშირის სამართალში, გრიგოლ რობაქიძის სახელობის უნივერსიტეტის საგამომცემლო ცენტრი, თბ., 2018, 171.

67 იხ. J. Krommendijk, *The Use of ECHR Case Law by the Court of Justice after Lisbon: The View of Luxembourg Insiders*, Maastrecht Journal of European and Comparative Law, Vol. 22, N6, 2015, 834–835.

68 იხ. A. Williams, *The European Convention on Human Rights, the EU and the UK: Confronting a Heresy*, The European Journal

3.2. ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ ევროპის კავშირის ძირითადი უფლებების ქარტიის გამოყენება

წინამდებარე სტატიის მიზნის კონტექსტში, საინტერესოა ასევე ეკ-ის ძირითადი უფლებების ქარტიის საგარეო გავლენის საკითხის განხილვა, რაც სტრასბურგის სასამართლოს მიერ მის აქტიურ გამოყენებაში გამოიხატება.

ნიშანდობლივია, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია ხანგრძლივი დროის განმავლობაში „ადამიანის უფლებათა ძირითადი კატალოგი“ იყო ევროპის საბჭოს ყველა წევრი სახელმწიფოსთვის, რომელთა რიცხვში ევროკავშირის ყველა მონაწილე ქვეყანაც შედის. მიუხედავად იმისა, რომ სამოცდაათი წლის წინათ მიღებული კონვენციის დებულებების ახსნა-განმარტება სტრასბურგის სასამართლოს მიერ მას ადამიანის უფლებათა დაცვის „ცოცხალ ინსტრუმენტად“ აქცევს და სოციალური რეალობის ცვალებად პირობებთან ადაპტაციაში ეხმარება, არ შეიძლება არ აღინიშნოს, რომ ძირითადი უფლებების ქარტია შეიცავს დებულებებს, რომლებიც უფრო უკეთ ასახავენ თანამედროვე რეალობას და უკეთ პასუხობენ მის მოთხოვნებს.⁶⁹ სწორედ ეს გარემოება განაპირობებს, რომ ლისაბონის ხელშეკრულების მიღების შემდეგ ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო აქტიურად იყენებს ქარტიის დებულებებს, ხშირად მიუთითებს მათზე. ამასთან, ქარტიის გამოყენება უმთავრესად მის მიერ დადგენილი პრაქტიკის დაზუსტების ან/და, სულაც, მნიშვნელოვანი ცვლილებისთვის ხდება;⁷⁰ ამის მიზეზი ისაა, რომ სასამართლო ქარტიაში „უკვე შემდგარი ევროპული კონსენსუსის“ დადასტურებას ხედავს.⁷¹

ასე, მაგალითად, 2012 წლის გადაწყვეტილებაში საქმეზე – სკოპოლა იტალიის წინააღმდეგ (N3) (Scoppola v. Italy (N3))⁷² სტრასბურგის სასამართლომ უარი თქვა თავის თითქმის ნახევარსაუკუნოვან პრაქტიკაზე და აღიარა, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მე-7 მუხლი (უფრო მკაცრი სისხლის სამართლის კანონის უკუძალის აკრძალვის პრინციპის უზრუნველყოფის პარალელურად) გულისხმობს ასევე მსჯავრდებულის მიმართ უფრო მსუბუქი სასჯელის გამოყენებას, ვიდრე დანაშაულის ჩადენის მომენტში არსებობდა (უფრო მსუბუქი სისხლისსამართლებრივი კანონისთვის უკუძალის მინიჭებას), თუმცა კი, საკუთრივ მე-7 მუხლის ტექსტში ამის შესახებ სიტყვაც არაა ნახსენები. ამასთან, ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ თავის არგუმენტაციას საფუძვლად დაუდო ამ პრინციპის არსებობა ძირითადი უფლებების ქარტიის 49-ე მუხლში

of International Law, Vol. 24, N4, 2013, 1157–1185.

69 იხ. В. О. Рябова, Взаимодействие Суда Европейского союза и Европейского суда по правам человека по делам о защите прав человека после Лиссабонского договора: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, МГИМО Университет, Москва, 2016, 93. <https://mgimo.ru/upload/diss/2016/ryabova_diss.pdf> [29/05/2021].

70 იხ. შალკი და კოპფი ავსტრიის წინააღმდეგ (Schalk and Kopf v. Austria), 2010 წლის 24 ივნისი; ტომასოვიჩი ხორვატიის წინააღმდეგ (Tomasović v. Croatia), 2011 წლის 18 ოქტომბერი; ნილინგერი და შურუკი შვეიცარიის წინააღმდეგ (Neulinger and Shuruk v. Switzerland), 2010 წლის 6 ივლისი; ბაიათიანი სომხეთის წინააღმდეგ (Bayatyan v. Armenia), 2011 წლის 7 ივლისი; ვილჰო ესკელინენი და სხვები ფინეთის წინააღმდეგ (Vilho Eskelinen and others v. Finland), 2007 წლის 19 აპრილი; სერგეი ზოლოტუხინი რუსეთის წინააღმდეგ (Sergey Zolotukhin v. Russia), 2009 წლის 10 თებერვალი და სხვ.

71 იხ. А. С. Исполинов, Хартия Основных Прав ЕС: Опыт первых трех лет применения, Евразийский юридический журнал, 12 (55), 2012, 68.

72 იხ. სკოპოლა იტალიის წინააღმდეგ (N3)(Scoppola v. Italy (N3)), 2012 წლის 22 მაისი.

(„კანონიერებისა და პროპორციულობის პრინციპები დანაშაულისა და სასჯელის განსაზღვრისას“), რომლის პირველი პუნქტის ბოლო წინადადების თანახმად, „თუკი სისხლის სამართლის დანაშაულის ჩადენის შემდეგ კანონით დადგენილ იქნა უფრო მსუბუქი სასჯელი, გამოიყენება ეს უკანასკნელი“. ამ თვალსაზრისით, საგულისხმოა სტრასბურგის სასამართლოს ყოფილი თავმჯდომარის ნ. ბრატცას აღიარება, რომელმაც განაცხადა, რომ ძირითადი უფლებების ქარტია ევროპული კონვენციის მონაწილე ქვეყნების უმეტესობის „კონსენსუსის კრისტალიზაციაა“ მასში ჩამოყალიბებული უფლებების მოცულობასთან მიმართებით.⁷³ ბუნებრივია, ასეთ სიტუაციაში ის ქვეყნები, რომლებიც არ არიან ევროკავშირის წევრები (მაგალითად, საქართველო, უკრაინა), ძალაუნებურად, ქარტიის დებულებების „უნებლიე რეციპიენტებად“ გვევლინებიან.

კიდევ ერთ მნიშვნელოვანი საქმე, რომლის განხილვის პროცესში ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ პირდაპირ აღიარა კონვენციის დებულებების ახსნა-განმარტებაში ცვლილების აუცილებლობა, არის საქმე შალკი და კოპფი ავსტრიის წინააღმდეგ (*Schalk and Kopf v. Austria*).⁷⁴ ამ საქმეზე განმცხადებლად გამოდიოდა ერთნაირსქესიანი წყვილი, რომელსაც უარი ეთქვა მათი ქორწინების რეგისტრაციაზე, იმ საფუძველით, რომ, ავსტრიის სამოქალაქო კოდექსის თანახმად, ქორწინება შეიძლება გაფორმდეს მხოლოდ საპირისპირო სქესის პირებს შორის. საერთო წესისამებრ, სამართლებრივი დაცვის ყველა შიდასახელმწიფოებრივი რესურსის ამოწურვის შემდეგ, განმცხადებლების მიერ საჩივარი სტრასბურგის სასამართლოში იქნა წარდგენილი კონვენციის მე-12 და მე-14 მუხლების სავარაუდო დარღვევის თაობაზე. აღნიშნული საქმის მიმართ კონვენციის მე-12 მუხლის გამოყენების საკითხის გადაწყვეტისას ადამიანის უფლებათა ევროპულმა სასამართლომ აღნიშნა, რომ ეს მუხლი ქორწინების უფლებას სწორედ მამაკაცსა და ქალს შორის ითვალისწინებს. თუმცა ეკ-ის ძირითადი უფლებების ქარტია, კერძოდ, მისი მე-9 მუხლი, რომელიც ასევე ანალოგიურ უფლებას განამტკიცებს, არ შეიცავს მითითებას სიტყვებზე „მამაკაცსა და ქალს შორის“, რაც იმის დასკვნის შესაძლებლობას იძლევა, რომ არაა სავალდებულო, იგი ყველა შემთხვევაში შეზღუდული იყოს ორი საპირისპირო სქესის წარმომადგენელი პირის კავშირით. ამავე დროს, ქარტია ერთნაირ სქესიანთა ქორწინების აღიარების საკითხს გადასაწყვეტად ევროკავშირის წევრი ქვეყნების კანონმდებლობას უტოვებს. ამასთან დაკავშირებით ECtHR ხაზს უსვამს, რომ ავსტრიის ხელისუფლება ხელსაყრელ პოზიციაში იმყოფება, ვინაიდან მას შეუძლია, თვითონ შეაფასოს საზოგადოების საჭიროებები ამ სფეროში და სათანადო რეაგირება მოახდინოს მათზე. შესაბამისად, ევროპული სასამართლო იმ დასკვნამდე მივიდა, რომ კონვენციის მე-12 მუხლი მოპასუხე სახელმწიფოს არ აკისრებს ერთნაირსქესიანი წყვილებისთვის ქორწინების ინსტიტუტისადმი ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფის ვალდებულებას, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამ საქმეზე მე-12 მუხლი არ დარღვეულა. ამავე დროს, სტრასბურგის სასამართლომ

73 nb. N. Bratza, *The European Convention on Human Rights and the Charter of Fundamental Rights of the European Union: a process of mutual enrichment*, in: Court of Justice and construction of Europe: analyses and perspectives on sixty years of case-law, A. Rosas, E. Levits, Y. Bot (eds), T.M.C. Asser press, 2013, 168.

74 იხ. შალკი და კოპფი ავსტრიის წინააღმდეგ (*Schalk and Kopf v. Austria*), 2010 წლის 24 ივნისი.

აღიარა, რომ ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის მიღების (1950 წ.) შემდეგ მომხდარი სოციალური ცვლილებები ზეგავლენას ახდენს, მათ შორის, ქორწინების ინსტიტუტზეც. შესაბამისად, შემდგომში, კონვენციის მე-12 მუხლის ახსნა-განმარტებისას, სასამართლო აღარ ამოვა იქიდან, რომ ქორწინება განხილულ უნდა იქნეს როგორც მხოლოდ მამაკაცისა და ქალის კავშირი.

თუმცა აქვე ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ სტრასბურგის სასამართლოს მიერ ადამიანის უფლებათა საქმეებზე მიღებული ყველა გადაწყვეტილება ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის დებულებებს ეფუძნება. ყველა სხვა წყარო, მათ შორის ევროკავშირის ძირითადი უფლებების ქარტიაც, მისთვის მხოლოდ დამატებითი მასალაა. ეს კი, ფაქტობრივად, იმას ნიშნავს, რომ, მაგალითად, ქარტიის დებულებების აქტიური გამოყენების მიუხედავად, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსთვის, კონვენციის გარდა, არცერთი სხვა სამართლებრივი აქტი არ შეიძლება იყოს გადაწყვეტილების გამოტანის სამართლებრივი საფუძველი.⁷⁵

4. დასკვნა

ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოსა და ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლოს ურთიერთქმედების, ასევე ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპული კონვენციისა და ევროპის კავშირის ძირითადი უფლებების ქარტიის თანაფარდობის (სტრასბურგისა და ლუქსემბურგის სასამართლოთა მიერ მათი ახსნა-განმარტებისა და გამოყენების კონტექსტში) საკითხების განხილვის შედეგად შეიძლება რამდენიმე განზოგადებული დასკვნა გაკეთდეს:

პირველი, ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენცია ევროპის კავშირის მართლმსაჯულების სასამართლოსთვის ხანგრძლივი დროის განმავლობაში იყო „ძირითადი უფლებების კატალოგი“, რომელსაც იგი ეყრდნობოდა ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებულ საქმეებზე გადაწყვეტილებების მიღებისას, რადგან ევროკავშირს ძირითადი უფლებების შესახებ საკუთარი დოკუმენტი არ გააჩნდა. ლისაბონის ხელშეკრულების ძალაში შესვლისა და, მის საფუძველზე ძირითადი უფლებების ქარტიისთვის სავალდებულო იურიდიული ძალის მინიჭების შემდეგ კონვენციისადმი ლუქსემბურგის სასამართლოს მიმართების ხასიათი შეიცვალა. ბოლო პერიოდში ევროპული კონვენცია, ისევე როგორც სტრასბურგის სასამართლოს პრაქტიკა, რომელიც კონვენციის დებულებების ახსნა-განმარტებას შეიცავს, ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლოსთვის უფრო „დამხმარე ინსტრუმენტი“, რომელსაც იგი ადამიანის უფლებებთან დაკავშირებულ საქმეებზე გადაწყვეტილების ქარტიის საფუძველზე მიღებისას მიმართავს და იყენებს. ამასთან, საქმეს ისეთი პირი უჩანს, რომ სამომავლოდ მისთვის სწორედ ქარტია იქნება ის ძირითადი ინსტრუმენტი, რომელიც გამოყენებას ექვემდებარება,

75 იხ. В. О. Рябова, Взаимодействие Суда Европейского союза и Европейского суда по правам человека по делам о защите прав человека после Лиссабонского договора: Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук, МГИМО Университет, Москва, 2016, 94. <https://mgimo.ru/upload/diss/2016/ryabova_diss.pdf> [29/05/2021].

ხოლო კონვენცია სასამართლოს მიერ გამოყენებულ იქნება როგორც ერთგვარი „სახელმძღვანელო საწყისი და შთაგონების წყარო“, როგორც „მინიმუმი“, რომლის ქვემოთაც არ შეიძლება ჩამოვიდეს ძირითადი უფლებების ქარტიის მიერ შემოთავაზებული დაცვის დონე.

მეორე, ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლო თავის პრაქტიკაში ასევე იყენებს ეკ-ის ძირითადი უფლებების ქარტიის დებულებებს. ეს იმითაა განპირობებული, რომ კონვენციასთან შედარებით, ქარტია უფრო თანამედროვე დოკუმენტია, რომელიც არა მარტო სამოქალაქო და პოლიტიკურ, არამედ ასევე სოციალურ-ეკონომიკურ და კულტურულ უფლებებსაც შეიცავს (ამ მხრივ, იგი გაცილებით წინაა, ვიდრე ადამიანის უფლებათა სხვა დოკუმენტები). ამასთან, მისი დებულებები უფრო უკეთ ასახავს სოციალურ-პოლიტიკურ რეალობაში ბოლო დროს განხორციელებულ ცვლილებებს. და რაც ყველაზე მნიშვნელოვანია, სტრასბურგის სასამართლო, ძირითადი უფლებების ქარტიის დებულებებზე მითითებით, არცთუ იშვიათად აღიარებს საკუთარი მრავალწლიანი პრაქტიკის შეცვლისა თუ დაზუსტების აუცილებლობას გარკვეულ საკითხებთან მიმართებით, რაც ადამიანის უფლებათა ევროპული კონვენციის დებულებების ასხნა-განმარტებას უკავშირდება.

მესამე, მიუხედავად იმისა, რომ ევროკავშირისა და ევროპის საბჭოს ადამიანის უფლებათა ორ ძირითად აქტს შორის, წმინდა იურიდიული თვალსაზრისით, არანაირი წინააღმდეგობა არ არსებობს, უდავოა ის ფაქტი, რომ ეკ-ის მართლმსაჯულების სასამართლოსა და ადამიანის უფლებათა ევროპული სასამართლოს მიერ ამ დოკუმენტების განმარტება და გამოყენება ხშირად არ ემთხვევა ერთმანეთს. ეს გარემოება კი, შეიძლება ითქვას, ერთ-ერთ მნიშვნელოვან წინააღმდეგობად რჩება ადამიანის უფლებათა და ძირითად თავისუფლებათა დაცვის ევროპულ კონვენციასთან, კოლექტიური წევრის რანგში, ევროპის კავშირის შეერთების ვალდებულების პრაქტიკული რეალიზაციის გზაზე, რისი პერსპექტივაც დღევანდელი გადასახედიდან ძალზე ბუნდოვანი ჩანს. და სანამ ასეთი შეერთება არ მომხდარა, ლუქსემბურგისა და სტრასბურგის სასამართლოებს შორის ურთიერთობა, ძალაუნებურად, არა ადამიანის უფლებათა საერთო ევროპული სისტემის ჩამოყალიბებასა და მის უნიფიცირებულად განვითარებაზე იქნება ორიენტირებული, არამედ ევროკავშირის სამართლებრივი სისტემისა და ევროპული კონვენციის „ჰარმონიულ“ თანაარსებობაზე.

ავტორთა შესახებ

თამარ ავალიანი - სამართლის დოქტორი; კონსტიტუციონალისტი და ადამიანის უფლებათა სამართლის სპეციალისტი; საქართველოს ეროვნული უნივერსიტეტისა და კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი; თსუ-ის იურიდიული ფაკულტეტისა და აღმოსავლეთ ევროპის უნივერსიტეტის მოწვეული ლექტორი; სახალხო დამცველის „პრევენციის ეროვნული მექანიზმის“ წევრი; საქართველოს ადვოკატთა ასოციაციის წევრი საერთო სპეციალიზაციით და არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების ლიცენზირებული ადვოკატი.

ლევან ალაფიშვილი - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის მოწვეული ლექტორი.

მარიამ ბალავაძე - საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ადამიანის უფლებათა დაცვისა და გამოძიების ხარისხის მონიტორინგის დეპარტამენტის გამოძიების ხარისხის ანალიზისა და შეფასების სამმართველოს განსაკუთრებით მნიშვნელოვან საქმეთა ინსპექტორი.

გაგა თუთარაშვილი - ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის საჯარო სამართლისა და პოლიტიკის მაგისტრი; საჯარო სამართლის, პოლიტიკისა და დემოკრატიზაციის საკითხების მკვლევარი; ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის მოწვეული პედაგოგი.

გია მარკოიძე - ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამართლის ბაკალავრი; ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სამართლის მაგისტრი; შინაგან საქმეთა სამინისტროს ადამიანის უფლებათა დაცვისა და გამოძიების ხარისხის მონიტორინგის დეპარტამენტის განსაკუთრებით მნიშვნელოვან საქმეთა ინსპექტორი.

ვახტანგ ნოღაიდელი - სამართლის ბაკალავრი (თსუ); სამართლის მაგისტრანტი (თსუ); სახელმწიფო შესყიდვების სააგენტოს სპეციალისტი (იურისტი).

ირაკლი პაპავა - თსუ-ის მაგისტრი; საერთაშორისო სამართლის სპეციალისტი, ა(ა)იპ „საქართველოს დემოკრატიული განვითარების კავშირის“ იურისტი.

ივიკო ხავთასი - თსუ-ის სამართლის საბაკალავრო პროგრამის დამამთავრებელი კურსის სტუდენტი.

ნანა შამათავა – თსუ-ის საერთაშორისო სამართლის ბაკალავრი; საკონსტიტუციო სამართლის მაგისტრი (ცენტრალური ევროპის უნივერსიტეტი), იურისტი (ტელეკომპანია „მთავარი არხი“)

რევაზ ხოფერია – სამართლის დოქტორი (Summa Cum Laude, თსუ), LLM (ბრემენის უნივერსიტეტი, გერმანული სამართლის მაგისტრი, Ausgezeichnet), თბილისის თავისუფალი უნივერსიტეტის სამართლის სკოლის დეკანი.

დავით ხურციძე – საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტროს ადამიანის უფლებათა დაცვისა და გამოძიების ხარისხის მონიტორინგის დეპარტამენტის ადამიანის უფლებათა დაცვის სამმართველოს განსაკუთრებით მნიშვნელოვან საქმეთა ინსპექტორი.

გიორგი ჯანჯალაშვილი – ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ბაკალავრი (სამართალმცოდნე).

მარიამ ჯიქია – სამართლის დოქტორი, სტუ-ის სამართლისა და საერთაშორისო ურთიერთობების ფაკულტეტის პროფესორი; ამავე ფაკულტეტის ხარისხის უზრუნველყოფის სამსახურის ხელმძღვანელი.

ISBN 978-9941-8-3924-5

9 789941 839245